

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İ S T İ Â N E (D U Â)

İÇİNDEKİLER

İ S T İ Â N E (D U Â).....	1
İstiâne ve Duâ; Anlamı, Mâhiyeti.....	2
Duâ İbâdetidir.....	5
Duâ, Ruhun Gıdası ve İlâcıdır	7
Niçin Duâ Ederiz?	9
Allah'ın İsimleriyle (Esmâü'l-Hüsnâ) Duâ Etmek.....	12
Duânın Psikolojik Cephesi	13
Sözlü ve Fiilî Duâ.....	16
Duâ Etme Şekli ve Duâ Âdâbı.....	19
Duâda Zaman ve Mekân.....	20
Duâsı Kabul Edilen Kimseler	20
Kimler İçin Duâ Edilmez?	21
Duâların Kabul Edilmesi	21
Duâda Tevessül	24
Duânın İstismar Edilmesi	27
Duâda Neler İstemeliyiz?	29
Rasûlullah (s.a.s.)'ın Hayatında Duâ.....	32

"(Ey Allah'ım,) Ancak Sana ibâdet/kulluk eder, ancak Senden medet umarız, yardım isteriz." (1/Fâtiha, 5)

İstiâne ve Duâ; Anlamı, Mâhiyeti

"İstiâne": "Avn" kelimesinden türemiş olup, yardım dilemek anlamına gelir. İstenerek veya istenmeden yardım etmeye "iâne" denir. Fâtiha sûresinde geçen "*nesteyn*" kelimesi, "*yardım isteriz*" anlamındadır. "*Ve iyyâke nesteyn*": '*Ancak Sen'den yardım isteriz*' demektir. Allah'tan yardım istemeye **duâ** denir.

Dua kelimesi, "çağırma, seslenmek, istemek, yardım talep etmek" manasındaki da'vet ve da'vâ kelimeleri gibi masdar olup, "küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya iletilen talep" anlamında isim olarak da kullanılır. İslâm literatüründe ise, kulun Allah'ın yüceliği karşısında aczini itiraf etmesini, sevgi ve ta'zim duyguları içinde lütuf ve yardım dilemesini ifade eder.

Duanın ana hedefi, insanın halini Allah'a arz etmesi ve O'na niyazda bulunması olduğuna göre, dua kul ile Allah arasında bir diyalog anlamını taşır. Bir başka söyleyişle dua; sınırlı, sonlu ve âciz olan varlığın sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür. Duâ, insanın kendi kendine yetmediğinin ifadesidir. İstisnasız, mü'min olan ve olmayan her insan dua eder. Çünkü dua ruhun ihtiyacıdır. Her insan, ruh ve beden ikilisinden oluştuğu için her ruh sahibi varlık için dua gereklidir.

Ama, dua edilmeye tek yetkili ve hak sahibi varlık Allah olmasına rağmen, insanlar farklı mercîlere dua edebilirler. Fakat herkesin tartışmasız bir şekilde kabul etmesi gereken bir gerçek vardır, o da; dua edilen varlığın hiçbir konuda acziyet göstermemesi için sonsuz bir güce sahip olması gerekir. Değilse bu vasıflara sahip olmayan bir varlığa dua etmenin bir anlamı olmaz. "*Sana fayda da zarar da veremeyecek Allah'tan başkasına dua etme/yalvarma. Öyle yaparsan şüphesiz zâlimlerden olursun.*" (10/Yûnus, 106) "*Ey insanlar! Bir misal verilmektedir, şimdi onu dinleyin. Sizin Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız bir araya gelseler bir sinek bile yaratamayacaklardır. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu kurtaramazlar. İsteyen de, istenen de âciz!*" (22/Hac, 73)

Cenab-ı Allah, mü'min kullarına namaz kılmayı emrederek en az günde 40 defa Fâtiha sûresini okutmak suretiyle "*Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım dileriz.*" (1/Fâtiha, 5) âyetini tekrar ettiriyor. Hiç şüphesiz herhangi bir şeyi

sırf nakarat olsun diye Rabbımız bizlere tekrar ettirmez. Ama bunu tekrar ettiriyorsa, mutlaka çok önemli olduğundan dolayıdır. Bu âyetin önemi nereden kaynaklanıyor? Hemen belirtelim ki, bu âyetin önemi, kulluğun sadece Allah'a yapılmasını ve yardımın sadece Allah'tan talep edilmesini istemesinden ve emretmesinden kaynaklanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de yardımın sadece Allah'tan olabileceğine dair birçok âyet vardır.

"Yardım ancak güçlü ve hakîm olan Allah katındandır." (3/Âl-i İmrân, 126)

"Allah'tan başka dost ve yardımcınız yoktur." (9/Tevbe, 116)

"Allah size dost olarak da yeter, yardımcı olarak da yeter." (4/Nisâ, 45)

"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse O'nun keremini geri çevirecek (hiçbir güç) yoktur. O hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Çünkü O bağışlayan ve pek merhamet edendir." (10/Yûnus, 107) (Bu konuda ayrıca bkz. 8/Enfâl, 10; 42/Şûrâ, 31, 29/Ankebût, 22; 2/Bakara, 107).

İbn Abbas (r.a.)'dan: O der ki, bir gün Rasûlullah (s.a.s.)'ın terkisinde idim. Buyurdu ki; *"Evlât, sana birkaç söz belleteyim: Allah'ı (yani emir ve yasaklarını) gözet ki, Allah da seni gözetsin. Allah'ı gözet ki O'nu karşında bulasın. (Bir şey) istediğin vakit Allah'tan iste, yardım dilediğin vakit Allah'tan dile. Şunu bil ki, bütün yaratıklar elbirliğiyle sana bir fayda vermek isteseler, Allah'ın sana yazdığından fazla bir şey yapamazlar. Aynı şekilde tüm yaratıklar elbirliğiyle sana bir zarar vermek isteseler, Allah'ın sana takdir ettiği zarardan fazlasını yapamazlar. Kalemler (işleri sona erip) kaldırılmış, sayfalar da (üzerlerindeki yazılar tamam olup) kurumuştur."* (Tirmizî)

Görüldüğü gibi, yardımın sadece Allah'tan olabileceğine ve sadece O'na dua edip yardım isteneceğine dair apaçık nasslar olduğu halde, günümüzde birtakım kimselerin darda kaldıkları bazı anlarda "meded ya filân baba, meded ya şeyh" gibi tabirlerle Allah'tan başkasından yardım istediklerini müşâhede etmekteyiz. Hatta bazen de "himmet et ya filân" demek suretiyle Allah'tan başkasına yönelmektedirler. (Himmet: Azim, gayret, enerji, istek, arzu, meyil, kalbin bütün kuvveti ile herhangi bir varlığa yönelmek, meyletmek demektir) Bu şekilde yöneldikleri varlıklar ister hayatta olsun, isterse vefat etmiş olsun fark etmez. Böyle davranışlar tevhide aykırıdır, şirkidir.

Kur'an-ı Kerim'de müşriklerin bile darda kaldıkları anlarda dini sadece Allah'a has kılarak, bütün şirk koştukları şeyleri unutarak sadece o an Allah'a yalvardıkları zikrediliyor: *"Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Ama Allah onları karaya çıkararak kurtarınca, kendilerine verdiği nimete nankörlük ederek O'na hemen şirk koşarlar. Zevklensinler bakalım, yakında bileceklerdir."* (29/Ankebût, 65-66) *"İnsanlar bir*

darlığa uğrayınca Rablerine yönelerek O'na yalvarırlar. Sonra Allah, katından onlara bir rahmet tattırınca içlerinden birtakımı kendilerine verdiklerimize nankörlük ederek Rablerine şirk koşarlar. Zevklenin bakalım, yakında göreceksiniz." (30/Rûm, 33-34)

Bu âyetlerde de belirtildiği gibi, insanın darda kaldığında o an her şeyi unutarak sadece Allah'a yalvarması fitratın kanunu olup, yardımın sadece Allah'tan olduğu ve Allah'tan isteneceğini gösteren mûcizevî fitrî delillerden biridir. Âyetlerde Allah, insanları kurtardıktan sonra onların şirk koşmaya başladıklarını ifade ediyor. Tabii bu nankörlük (küfür)dür. Çünkü gerçekte insanları kurtaran Allah olduğu halde onlar kurtulduktan sonra bunu Allah'tan başkasına bağlıyorlar. Mesela, "o anda filan olmasaydı ben şimdi hayatta değildim" veya "o an şeyhim himmet etmeseydi perişan olmuştum." diyerek Allah'ı unutuyorlar.

"Hak dua, ancak Allah'a yapılır. O'ndan başka dua ettikleri şeyler, onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. (Onların karşılaması) ancak (kuyu başında durup su) ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki (suyu avuçlayıp ağzına koymadıktan sonra) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası böylece boşa gitmiştir." (13/Ra'd, 14)

Allah'ı bırakıp da kendilerine yalvardıkları kimseler hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onların kendileri yaratılmışlardır." (16/Nahl, 20)

"Allah'ın dışında yalvardığınız kimseler sizin gibi kullardır. Eğer doğru sözlü iseniz, onları çağırın da size cevap versinler bakalım." (7/A'râf, 194)

"De ki: Allah'ı bırakıp da (ilâh olduğunu) ileri sürdüklerinize yalvarın. Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir, ne de değiştirebilirler. Onların yalvardıkları bu varlıklar, Rablerine -hangisi daha yakın olacak diye- vesile ararlar. O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı sakınmaya değer." (17/İsrâ, 56-57)

Yine Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'inde Felak ve Nâs sûrelerini indirerek bizlerin, yaratıkların birtakım şerlerinden nasıl ve kime sığınacağımızı açık bir şekilde beyan etmiştir. (Bkz. 113/Felak ve 114/Nâs sûreleri).

Alexis Carrel'e göre duanın aslında; ruhun maddî olmayan dünyaya doğru bir çekilişi, bir gerilimi olduğu gözlenmektedir. Bir başka deyimle denebilir ki dua; ruhun Allah'a doğru yükselişi ve O'na açıkça ibâdet durumudur. Dua, hayat denilen mûcizeyi yaratan varlığa karşı aşk ve ilticâ ifadesi, O'nunla ilişkiye geçme gayretidir. Muhammed İkbal'e göre dua, kâinatın dehşet verici sessizliği içinde

insanoğlunun kendisine bir cevap bulabilmek için hissettiği derin hasret ve şiddetli arzusun ifadesidir.

Duâ İbâdetir

Duânın özü, kişinin kendisini Allah'ın karşısında acziyet içerisinde hissedip O'na yönelmesi ve taleplerini O'na arzetmesidir. Zaten ibâdet, bir varlığa boyun eğmek, O'nun karşısında küçülmek, O'na itaat etmek manalarını içerir. Kısacası dua ile ibâdet mana olarak aynı şeyleri ifade etmektedir.

Biz her ne kadar dua ile ibâdeti birbirinden ayrı iki olaymış gibi görüyorsak da aslında bu ikisi özde aynı şeydir. İbâdet olarak bildiğimiz namaz, oruç, zekât, hac gibi Allah'ın emirleri aslında duanın harekete dönüşmüş şeklidir. Bilindiği gibi Kur'an'da da geçen şekliyle Arapçada, namazın adı salât'tır. Fakat bu salât kelimesinin aynı zamanda dua manasına gelmesi çok manidardır ve bir tesadüf değildir. Salât kelimesinin hem namaz, hem dua manasına gelmesini şöyle izah etmek mümkündür:

Namaz, tüm ibâdetleri bünyesinde toplayan ve insanla Allah arasındaki ilişkiyi en net ve sık bir şekilde (günde en az beş defa) sağlayan ibâdetir. Zaten dua da Allah ile kul arasındaki bir diyalog idi. Yani her ikisi de kulu Allah'a bağlaması yönüyle aynı kapıya çıkıyor. Rasûlullah (s.a.s.) bu konuda şöyle buyuruyor: "*Dua ibadetin ta kendisidir.*" (Tirmizî, hadis no: 3247; Ebû Dâvud, Kitabu'd-Dua, hadis no: 1479) Çünkü dua ile kişi ihtiyacını teminde aczini idrak etmiş, bunu ancak her şeye kadir olan Rabbinin temin edeceğinin şuuruna ermiş ve bu sebeple O'na sığınmış olmaktadır.

Esasen ibâdet de bundan başka bir şey değildir. Yine Rasûlullah (s.a.s.) "*dua ibadetin özü (iliği) dır.*" (Tirmizî) buyurmak suretiyle dua ile ibâdetin özde aynı şey olduklarına dikkat çekmiştir. Biz bu özü kulluk olarak ifade edebiliriz. Bu aynı zamanda insanın yaratılış amacı olmaktadır: "*Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.*" (51/Zâriyât, 56).

Kur'an'a ve Önderimizin hayatına baktığımızda dua olgusunun merkezî bir konum arzettiğini görürüz. Yüzlerce âyet, insanın Rabbiyle bağlantı kurması ve iletişime geçmesi diyebileceğimiz dua örneklerinden oluşmaktadır. Aynı şekilde hadis külliyyatında duanın önemine dikkat çekilmekte ve pek çok güzel dualar bu eserleri süslemektedir.

Müslümanlar olarak Allah ile her an can u gönülden bir ilişki ve sürekli irtibat halinde olmaya en çok ihtiyaç duyduğumuz şu günlerde acaba Allah ne kadar gündemimizde yer alıyor? Hesaplarımızda O'nun yeri neresi, O'nu hesaba katıyor muyuz? Yoksa mevcut durumu kanıksayıp "zaten biz buna müstahakız, kâfirler çok güçlü, Allah da bize yardım etmiyor, o halde iş olacağına varır" deyip her şeye boş mu veriyoruz? Hatta daha da ileri gidip "Allah herhalde böyle olmasını istiyor" diyenler gibi tembelliğimizin, miskinliğimizin, atâletimizin faturasını da -hâşâ- Allah'a mı çıkarıyoruz?

Bu sorulara vereceğimiz cevaplar ve yapacağımız nefis muhâsebesi, belki de sorunlarımıza yeni ve çözümleyici bakış açıları getirecek, ne olduğumuzu, neyi nereye kadar yapabileceğimizi, kimden neleri isteyebileceğimizi yeniden bizlere hatırlatacak ve bizleri yeniden harekete geçirecektir. Bizler kul olarak üzerimize düşeni yapmalı, gereken gayreti göstermeli, sebepler âleminde yapılacakları yaptıktan sonra ellerimizi açıp O'na yalvarmalı, halimizi O'na arz etmeliyiz. Çünkü O şöyle buyuruyor: " *Bizim uğrumuzda gayret gösterenleri Biz yollarımıza iletiriz.*" (29/Ankebût, 69)

Belki dayatılan eğitim anlayışı ve hayat tarzının etkisiyle, belki de içinde yaşadığımız şartların baskıcı karakteri sebebiyle müslümanlar olarak bazılarımız da çoğu kez rasyonalist bir anlayışla meselelere yaklaşabiliyor. Sorunları tanımlarken ve çözmeye çalışırken gözetilmesi gereken hususları göz ardı edebiliyoruz. Çoğunlukla, yaptığımız amellerin/eylemlerin neticesini hemen almak ve somut bir şekilde görmek istiyoruz.

Çoğu kez, sadece maddî boyutu yerine getirerek -ki bunu da yeterli yaptığımız şüphe götürür- sonuca gitmeye çalışıyoruz. Oysa bütün yapılanlardan sonra Allah'a yalvarmak ve yapılan ameli kabul edip tesirini halk etmesi için O'na niyazda bulunmak da gerekmektedir. Allah'tan "*sabır ve salâtle yardım talep etmemizi*" bizzat Allah öğütlüyor (2/Bakara, 153). Yani, hem sabır ve direnme olacak, hem de dua ile yardım talep edilecek.

"Duâlarımız kabul edilmiyor herhalde" diyerek karamsarlığa saplanmak da yanlıştır. İçinde bulunduğumuz şartların zorluğu ve zalimlerin zulmü, bizi kesinlikle yıldırmamalı ve hiçbir zaman bizi duadan alıkoymamalıdır. Allah, kendi ifadesiyle dua edenin dileğine karşılık vereceğini söylüyor. Allah'ın güzel isimleri arasında "Mücîb" i de zikreden Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Herhangi bir günah, yahut sıla-i rahmi kesme gibi bir ma'siyet olmadıkça kulun Allah'a yapmış olduğu duanın karşılığında Allah ona ya istediğini verir, ya eşdeğerde bir belâyı ondan uzaklaştırır, ya da onun için âhirette daha iyisini hazırlar.*" (Tirmizî; Rudani, hadis No: 9223)

Duâ, Ruhun Gıdası ve İlâcıdır

Duâ; keyfiyetine, şiddetine ve güçlü söylenişine bağlı olarak ruh ve cismimizi etkiler. Duâ eden çehrelerde önceleri var olan vurdumduymazlık, eksiklik, kıskançlık ve kötülük duyguları; yerlerini iyiliğe, başkalarına yardım etmeye, hayırlarını istemeye terk eder. Dua ortamında insan, kendini olduğu gibi görür. Hırsını, hatalarını, yanlış düşüncelerini, kibir ve gururunu belirleyerek ahlâkî görevlerini yerine getirmeye hazır bir duruma ulaşır.

Gerek ihtiyaçlar ve hatalar sebebiyle Allah'a başvurmak, gerekse nimetleri sebebiyle O'nu hatırlamak ve anmak kişide psikolojik bakımdan bir rahatlık, huzur ve mutluluk doğurduğu gibi, ahlâkî arınmaya ve yücelmeye de yol açmakta, gelişim safhalarındaki takılma ve sapmaların önlenmesinde ve şahsiyetin tamamlanmasında yapıcı bir fonksiyon icra etmektedir. Duanın en güzel faydalarından biri de Allah inancının kalplerde kökleşmesini sağlamasıdır.

Duâ bir yükseliştir. Her dua ruhtan bir filizin yeşermesi, boy sürmesidir. Dua, fâni maddeden mana sonsuzluğuna doğru bir sıçrayıştır. Dua, hesaplaşma ile birlikte ruhun nur denizlerinde yıkanmasıdır; temizlenmesi ve güçlenmesidir. Dua, bir yeniden doğuştur. Dua, sessiz inilti, gürültüsüz feryattır. Dua, en manalı sessizliktir. (1)

İnsanın ilâh edindiği varlıkta aradığı vasıflardan biri de, onunla bir münâcaat gerçekleştirebilmektir. İnsanın, en mahrem bir şekilde kendisini açacağı varlık, Allah'tır. Hiç kimseye söyleyemediğini O'na söyler. Ancak gaye, sadece "açılmak"tan ibaret tek taraflı bir konuşma sürdürmek değil; karşıdakinden cevaplar, mutmainlikler, feyizler de alabilmektir. Böylece sıbğa (fıtrat, boya)sının özlemine gideren, ebedîlik karışık bir sohbe, fâni dünyada nâil olmaktır. Allah, O'dur ki, insanın diliyle yaptığı duaları işitir. Diliyle yapmasa bile, haliyle ifade ettiğini bilir. Hatta kalbinin en derin köşelerinde yatan arzularına da muttalî olur ve bütün bunların gereğini yerine getirebilir.

Allah, kulunun dua etmesini ister; bunu yapmazsa kendisine değer vermeyeceğini bildirir (25/Furkan, 77). Kendisini unutmuş, yabancı ellere düşmüş olanların hidâyete ermeleri için, "yalvarsınlar diye" musibetler gönderir (7/A'râf, 64). *"Beni çağırın, Bana dua ederek benden isteyin, duanıza icabet edeyim."* der (40/Mü'min, 60). *"İçten yalvararak, gizli gizli Rabbinize niyaz edin, O duada aşırı*

gidenleri sevmez." (7/A'râf, 55). Hikmeti gerektirirse, kulunun faydasına göre istenileni verir (2/Bakara, 216; 6/En'âm, 41; 17/İsrâ, 11).

Kur'an, makbul kulların dua etmeleri üzerine Allah'ın, onların dileklerini gerçekleştirmiş olmasının örnekleriyle doludur. Hz. İbrahim'in Mekke hakkındaki duası (14/İbrâhim, 35-41); yaşı geçkin olduğu halde ona oğul vermesi (37/Saffât, 100-101); Hz. Zekeriya'nın böyle bir dileğini yerine getirmesi (19/Meryem, 2-6); Hz. Mûsâ'nın Firavun aleyhindeki duası (10/Yûnus, 88); Hz. Eyyub'un duası (38/Sâd, 41); Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ve mü'minlerin duaları (17/İsrâ, 80; 8/Enfâl, 8, 9) vb. Allah'ın çaresiz kalana icabet ettiğini insanlar, hatta müşrikler bildikleri için, mecbur kalınca O'na yalvarırlar.

Kur'an, insanlardaki bu özelliği, çarpıcı tablolarla sergilemektedir. Dehşetlerin kendisini kuşattığı anda kalbine ve aklına bulaşmış olan pisliklerden insan sıyrılır ve Allah'ın kendisi üzerine yarattığı fitratı, asâletiyile ortaya çıkar. Öyle anlarda insan; sığınağının, koruyucusunun yalnız Allah olduğunu, muhâkemesiz olarak şimşek hızıyla çakan bir sezgiyle farkederek, âdeta bir refleksle O'na yalvarır. Etkisine mâruz kaldığı şokun âni tesiriyle bir bellek kaybına uğramışçasına, koştuğu bütün ortakları unutmuştur. Fakat unutkan ve nankör insan, felâketi atlatınca "daha önce sızlanan, yakaran kendisi değilmiş gibi" (10/Yûnus, 12) döner, bu kere de Allah'ı unuttur.

Sıkıntıların parlattığı fitrat, hevâ ve hevesin zulüm ve taşkınlıklarıyla yeniden kirlenir. Ancak, Allah'a verdikleri ahde sâdık kalan mü'minler değişmezler. Kur'an'ın birçok âyeti, anlattığımız özellikleri tasvir eder (6/En'âm, 40-41, 63, 64; 10/Yûnus, 12, 21, 22, 23; 17/İsrâ, 67; 29/Ankebût, 65; 31/Lokman, 32).

"Bir fırtına çıkıp onları her taraftan dalgaların sardığı, çepeçevre kuşatıldıklarını sandıkları anda ise, Allah'ın dinine sarılarak, 'Bizi bu tehlikeden kurtarırsan, and olsun ki, şükredenlerden oluruz.' diye gönülden O'na yalvarırlar. Allah onları kurtarınca hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlıklara başlarlar. Ey insanlar! Dünya hayatı boyunca yaptığınız taşkınlık, sadece kendi aleyhinizedir. Sonra dönüşünüz Bizedir. Yaptıklarınızı size gösteririz." (10/Yûnus, 22-23) Bâtıl ve uydurma tanrılar, tapanların kendilerinden beklediği en önemli özelliklerden olan icâbetten (duâyı kabul ederek, dileği yerine getirmekten) de mahrumdurlar. *"Kendisine kıyâmet gününe kadar icâbet etmeyecek, Allah'tan başka şeylere yalvarandan daha sapık kim olabilir? Çünkü yalvardıkları şeyler, yalvarışlarından habersizdirler."* (46/Ahkaf, 5) (2)

Niçin Duâ Ederiz?

İnsan kendini müstağnî görmeye, yani kendini kendine yeterli görmeye başladığı zaman, Allah'tan uzaklaşmaya başlamış demektir. Çünkü dua insanın kendi kendine yetmediğinin göstergesidir. "*Gerçek şu ki, insan kendini müstağnî (kendine yeterli) görünce azar, tâğutlaşır.*" (96/Alak, 6-7)

İnsanın kendi kendine yeterli olmadığı, her an başka bir şeye muhtaç olduğu apaçık bir gerçektir. Müstağnîlik duygusu, sadece psikolojik ve nefsî bir duygudur. Yoksa, gerçekte insan müstağnî bir varlık değildir. Mesela; insan biraz para ve varlık sahibi olduğu zaman, bir an paranın sarhoşu olarak tıpkı Karun gibi "Bunu ben bilğimle kazandım" (28/Kasas, 78) veya daha avamî bir ifade ile "ben bu malı kafamı çalıştırarak kazandım" der. Bunun Allah'ın bir lütfu olduğunu unutmaz. İşte bu Karun mantığıdır. Fakat aynı insana bir müddet sonra bakarsınız iflâs etmiş, her şeyini kaybetmiş ve dün kapısında çalıştırdığı insanlara muhtaç hale gelmiş olabilir. İşte bu duruma gelmiş insana şunu söylemek lâzım: "Bu malı madem kafanı çalıştırarak sen kazanmıştın, o günlerde kendini bir şey zannediyordun, Allah'ın rezzak olduğunu unutmuşsun. Haydi tekrar kafanı çalıştır da o kaybettiğin malı tekrar getir, şimdi kafan çalışmıyor mu?"

Görüldüğü gibi, insanın müstağnîliği, sadece şımarıklıktan kaynaklanıyor. O sürekli yaratıcısına muhtaç olan, O'nsuz yapamayan ve O'nsuz bir değeri olmayan bir varlıktır. Allah'ı kendi varlığının dışına taşırmaya çalışan insan, Allah'ın karşısında bir "hiç"tir; bir "şey" değildir. "*De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?*" (25/Furkan, 77) Gerçek böyle olduğu halde, yani insan istese de istemese de zorunlu olarak Allah'a muhtaç olmakla beraber amaç; bu "muhtaç"lığı bilinçli olarak fark edip yaşamak, şuur haline dönüştürmektir. İnsan kendini Allah karşısında ne kadar muhtaç hissederse Allah'a o kadar yakın olur. Alexis Carrel: "Duayı açıklamak zorundayım. Dua yoksulluk ve aşktır" derken herhalde bunu kasdetmiş olmalı.

Demek ki insan, duasız bir hayatın Allah katında değeri olamayacağından hareketle kendine değer katmak, varlığını anlamlı kılmak ve Allah katında bir "hiç" yerine, bir "şey" olmak için dua etmeli. Yoksa bizim duamızla Allah'ın değeri artmaz; sadece bizim değerimiz artar. Çünkü O'nun değerli oluşu kendi zatındandır. Değerli olması bir başka şeye bağlı değildir.

İnsan, duasıyla değerlidir. İnsan Allah ile tanışık olmanın, dost olmanın ve O'na kul olmanın şerefi için dua etmeli, dua ile iç içe olmalıdır. Yoksa insan, Allah ile arasındaki ilişkiyi tamamen koparıp atsa geriye kıymetli hiçbir şey

kalmayacaktır. İnsan, Allah ile beraber ancak bir değer ifade eder ve insan Allah'a yakın olduğu derecede insandır.

İşte bu nedenle de; duayı asıl geldiğimiz yer ile bizim aramızda doğal bir bağlantı aracı olarak algılamak ve onu, varlığımızın oluşumunda etkin olan herhangi bir faâliyetimiz gibi kabul etmek zorundayız. Bir başka deyişle, duayı ruh ve cismimizin doğal bir pratiği, bir faâliyeti gözüyle bakmalıyız.

Sosyal hayatımızda emir, tavsiye ve ricalarını pek yerine getirmedığımız, bu konuda önem vermediğimiz bir kimseye günün birinde işimiz düşse, kendisine gidip işimizi halletmesini rica etsek, o bize şöyle demez mi? "Hangi yüzle geldin? Sen benim dediklerimi yerine getirdin mi ki, ben de seninkileri yerine getireyim?"

"Ey İman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder. Ayaklarınızı sâbit tutar." (47/Muhammed, 7) Allah'a yardım etmek, O'nun dini konusunda isteklerini yerine getirmektir. Biz Allah'ın dinini yaşar ve hayatımızı O'na göre tanzim edersek, İslâm yolunda çalışırsak Allah da bizi gözetir. Allah'ın helâllerini helâl, haramlarını da haram kabul etmez ve yaşamımızı rast gele sürdürürsek, dualarımızı hangi yüzle yapacağız? Bu, hiç samimiyetle bağdaşır mı?

Dünya hayatında, günü geldiği halde borcumuzu ödemediğimiz bir şahsın kapısının önünden geçmeyiz. Hatta onun evine, dükkânına yakın yerlerde dahi dolaşmayız, kaçınırız, belki karşımıza çıkar diye. Kulluk borcumuzu ödemediğimiz ve isteklerini yerine getirmedığımız bir zâtın mülkünde dolaşırken de benzer duygular içinde mahcûbiyet duymalı ve dua edip bazı isteklerde bulunmak için O'nunla aramızı devamlı sıcak tutmalıyız.

Bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"... İnsan Allah yolunda uzun seferlere katlanır. Saçları birbirine karışmış, yüzü gözü toza bulanmış 'Ya Rab! Ya Rab!' diyerek ellerini gökyüzüne açar. Halbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haram. Haram ile beslenmiş. Böylesinin duası nereden kabul edilecek?"* (Sahih-i Müslim) Yine çoğu zaman yaptığımız gibi, sadece sıkışık anlarımızda ve çaresiz kaldığımızda el açıp 'Ya Rabbi!...' diyoruz. Diğer zamanlarda Allah'a ihtiyacımız yok zannediyoruz. Halbuki insanın Allah'a muhtaç olmadığı bir saniyesi bile yoktur. Nedense insan sanki sadece darda kaldığı anlarda Allah'a muhtaç olduğunu zannederek dua eder. Oysa o her an muhtaç olduğunun şuurunda olmalıdır. İşte bu noktada şuuru yakalamış olmak, hayatın rahat zamanlarında da dua etmeyi gerekli kılar. Zaten duanın aynı zamanda bir ibadet ve kulluk olduğunu söylemiştik. Kulluk ise sürekli. O halde dua sadece dar zamanların eylemi değildir. *"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et."* (15/Hicr, 99) Rahat olduğumuz zamanlarda yapacağımız dualar darda kaldığımız

zaman yapacağımız duaların kabul edilmesini kolaylaştırır. *"Kim zor ve sıkıntılı zamanlarında dualarının kabul edilmesini istiyorsa, rahat zamanlarında çok dua yapsın."* (Tirmizî, Deavât, hadis no: 3382) *"Genişlik zamanında dua etmek kadar Allah'a hoş gelen bir şey yoktur."* (Tirmizî)

Sosyal hayatımızda normal zamanlarda hiç arayıp sormadığımız bir dostumuza işimiz düşse ve yanına gidip halini hatırını sorduktan sonra niçin geldiğimizi söylesek, o bize, *"işin düştü de geldin, şayet işin olmasaydı gelip sormayacaktın"* demez mi? Biz sıkışmadıkça Allah'a el açıp dua etmesek veya Allah'ı hatırlamasak Allah bize aynı şeyleri söylemez mi? Kulum, işin düştüğü için beni hatırlıyorsun değil mi? Yoksa hiç hatırlamayacaktın." *"İnsana bir darlık gelince yan yatarken, oturur veya ayakta iken bize yalvarır. Biz darlığını giderince, başına gelen darlıktan ötürü Bize hiç yalvarmamış gibi geçip gider. İşte böyle haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler süslü gösterildi."* (10/Yûnus, 12) *"İnsana bir nimet verdiğimiz zaman yüz çevirir ve kendine yönelir. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur."* (41/Fussilet, 51) *"İnsanın başına bir sıkıntı gelince Bize yalvarır. Sonra katımızdan ona bir nimet verdiğimiz zaman 'bu bana bilgimden dolayı verilmiştir' der. Hayır, o bir imtihandır. Fakat çokları bilmez."* (39/Zümer, 49)

Evet, biz bu şekildeki çelişkilerimizin ve nankörlüklerimizin farkına varır ve hayatımızdan gidermeye çalışırsak Allah ile ilişkilerimiz daha sağlıklı olur. Dua etmeye yüzümüz olur ve Rabbimiz karşısında iki yüzlü olmaktan kurtulmuş oluruz. Gerçi Rabbimiz sırf merhamet ve şefkatinden dolayı bizi böyle de kabul ediyor. Böyle yaparsanız dua etmeyin demiyor. Ama böyle davranmak Rabbimize yakıştığı halde -çünkü O en büyüktür ve affetmek büyüğün şânındandır- iki yüzlü ve nankör davranmak bize hiç yakışmıyor. *"Kullarım sana, beni sorduğu vakit, de ki: Ben yakınım. Bana dua edenin duasını, bana dua ettiği anda işitir, ona karşılık veririm. O halde kullarım da Benim dâvetime uysunlar ve Bana inansınlar. Umulur ki doğru yolu bulurlar."* (2/Bakara, 186) *"Rabbınız buyurdu ki. 'Bana dua edin, sizin için (duanızı) kabul edeyim. Şüphesiz Bana ibâdet (dua) etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir."* (40/Mü'min, 60)

"Duâ dilinin Arapça olması gerekir" diye bir şart yoktur. Ana dili Arapça olmayan müslümanlar mutlaka Arapça ifadelerle dua yapmak zorunda değildirler. Çünkü insan Allah'a dua ederken halini ve ihtiyaçlarını arz ediyor demektir. Bu münasebetle insan ne dediğini, neye dua ettiğini, ne istediğini bilmeli. Eğer ana dili Arapça olmadığı halde Arapça biliyorsa mesele yok; duasını varsın Arapça yapsın. Ama Arapça anlamıyorsa, bir yerlerden ezberlediği ve manasını da bilmediği Arapça cümleleri tekrar etmesi anlamsız ve bilinçten uzak bir hareket olacaktır. Dualarımızı yaparken anladığımız dili kullanmamız daha uygun olur. Eğer

toplulukla beraber dua ediyorsak insanların anladığı dili kullanarak dualarımıza şuur katmaya çalışmış oluruz. Dua dili, mutlaka Arapça olmalıdır gibi bir anlayış yanlıştır. Duada söylediği kelimelerin anlamını bilmeden insan, gönülden duaya katılamaz.

Duâ ederken ayrıntılardan kaçınıp özlü ifadeler kullanmak gerekir. Günlük hayatımızda istek ve ricalarımızı bir üst yetkili makama arz ederken dilekçe yazarız. Yazılan bu dilekçelerin kısa ve özlü ifadelerle yazılmış olması esastır. En azından işin âdâbı budur. Allah'a yaptığımız dualar da, isteklerimizi Allah'a ileten bir dilekçe gibidir. Duaların özlü olmasına dikkat etmek gerekir. Yani az kelimelerle çok mana ifade edecek tarzda dua etmeliyiz. Hâşâ Cenab-ı Allah anlamaz gibi ayrıntılara girmek, izaha kalkışmak yakışmaz. Hz. Âişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.s.) lafzı kısa olup çok manaları içine alan (cevâmiu'l-kelîm) duaları sever, diğerlerini terk ederdi. (Ebû Dâvud, Dua, hadis no: 1479)

Duâ ederken secî yapmaktan kaçınmak gerekir. Secî yapmak; nesirde kafiyesi ses benzerlikleri meydana getirmektir. Bir diğer ifade ile, bir şey söylerken cümlelerin sonlarını kulağa hoş gelecek şekilde birbirleriyle uyum içinde bitirmektir. Dua ederken böyle bir çabadan kaçınmak gerekir. Çünkü bu bir zorlamadır. Kişi, gayretlerini, Allah'a ihlâsla yönelmek, O'nun karşısında acz ve yoksulluğu duymaya çalışmak yerine, cümleleri uyum içinde şiirimsi bir hava vererek söylemeye sarf edecektir. Bu ise duada amaçtan sapmadır. Secî yapmada doğallık yoktur. Hem, mana yönünden kısırlık getirebilir. Ancak kendiliğinden gerçekleşen secînin mekruh olmayacağı kabul edilmiştir. Nitekim hadiste bunun örnekleri vardır. Biri şöyledir: *"Ey Kitabı indiren, hesabı çabuk gören, hizibleri dağıtan Allah'ım..."* (Kütüb-i Sitte, 11/506).

Allah'ın İsimleriyle (Esmâü'l-Hüsnâ) Duâ Etmek

Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor: *"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları terk edin. Onlar yaptıklarının cezasını göreceklerdir."* (7/A'râf, 180) Dua eden kimse, isteklerine uygun düşecek şekilde Allah'ın isimlerini kullanarak dua etmelidir. Mesela; rızkın genişletilmesi, açlıktan ve geçim sıkıntısından kurtulmak isteniyorsa "Rezzak" ve "Kerim" isimleriyle Allah'a dua edilir. Eğer duanın konusu günahattan bağışlanma ise "Rahmân", "Rahîm", "Ğafûr" ve "Afüvv" isimleriyle dua edilir. Yine, zâlimlerin ve İslâm düşmanlarının cezalandırılması talep ediliyorsa "Kahhâr" , "Müntakim"

isimleriyle dua edilir. Bu kelimeler, âdeta bir kapının anahtarı gibidir. Biz, dua edeceğimiz zaman isteğimize uygun isimlerle Allah'ın kapısını çalıp, bu anahtarlarla açmaya çalışalım.

Tabii, bu noktada Allah'ın güzel isimlerini (esmâü'l-hüsnâ) manalarıyla birlikte şuurlu bir şekilde bilme zorunluluğu ortaya çıkıyor. Allah, mü'minlerin velîsi (dost ve yardımcısı) olduğuna göre, bir mü'min olarak bu isimleri bilmemek önemli bir eksikliktir. (3)

Duânın Psikolojik Cephesi

Tatmin edilmemiş sonsuz istek ve arzularımız şuur altına atılarak bizde umulmayan zamanlarda çeşitli buhranlara, iç sıkıntılara yol açar. Duâ ile en gizli, en mahrem duygularımızı dile getirir, içimizi boşaltır, ümidimizi kuvvetlendirir, korkularımızı hafifletiriz. Duâ, içimize eşsiz bir rahatlık verir, gerginliklerimizi giderir. Duâ ile kendimizi Allah'a daha yakın hissederiz. **Duâsız bir insan, ışıksız bir mahzene benzer.** Duâsız insan, yalnızlığın karanlık hapisanesi içinde çırpınan bir zavallıdır. Duâ ile benlik duvarlarını aşabiliriz. Çünkü duâ, engel ve uzaklık tanımaz. Zaman ve mekânlar ona engel olamaz. Duâ ile sonsuz aczimizi yüce Allah'ın sonsuz kudretine bağlama saâdetine ereriz. Duâ ile ruh gücümüzü kanatlandırırız. Duâda iç varlığımız aydınlanır. Duâda kendi gücümüzle değil; Allah'ın sonsuz gücüyle iç ve dış düşmanlarımıza meydan okuruz.

İbâdet yapmamak ve dua etmemekten dolayı ruhları aç kalan nice insanlar vardır ki, uygarlığın bütün lüks ve konforu, ellerindeki servet ve imkânlar onları mutlu edememiştir. Huzurdan yoksun olan bu zavallılar, vicdanlarıyla baş başa kalmaktan korkarlar. Onların çılgınca eğlence ve kahkahaları iç varlıklarında tutuşan yangını maskeleyse bile, kendilerini için için kemirmekten asla kurtaramaz. Hatırdan hiç çıkarmamak gerekir ki, ruhun da beden gibi birçok ihtiyacı vardır. Bu hususları gözden uzak tutan yanlış düşünce ve tavırlar, bugün insanlığı buhranlara sürüklemekte, kıvrandırmakta, onu gönül huzurundan yoksun bırakmakta ve felâketine yol açmaktadır. İçimiz iman nuruyla parlamadıkça, ruh yaralarına merhem olan ilâhî emirler yerine getirilmedikçe, ibâdet ve dualarla içimizi aydınlatmadıkça ne içimizin kasveti kaybolur, ne de dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşabiliriz. (4)

Dua, Allah ile kul arasında bir iletisimdir. Dua etmek için yalnız Allah'a doğru kendini yöneltmeye doğru bir çaba gerekir. Bu çaba; zekâ ve aklın itmesiyle değil, sevgiyle ve gönülle olmalıdır. Mesela, Allah'ın büyüklüğünü derinden

düşünmek dua sayılmaz. Fakat bu derin düşünce, aşk ve imandan bir öz ile yoldaş olarak gerçekleşiyorsa, işte o zaman dua olur. (5)

Dua; ruhun, kalbin ve gönlün, kısacası insanın manevî varlığının Allah'a yönelişidir. Dua esnasında insanın, bu yönelişe engel olan hususlardan ilgi ve alâkayı kesip dua için hazır hale gelmesi gerekir. Dua, çağırmak, dâvet etmek anlamında olduğu için, iç dünyamıza Rabbimizi dâvet edeceğimiz zaman, dâvetten önce, gelecek misafirin rahatsız olacağı şeylerden iç mekânımızı temizlememiz gerekiyor. İçimizde O'na aykırı duygular olmaması gerekir. Mesela, parayı her şeyden çok seven bir insan, bu putu içinde taşıdığı müddetçe Allah'ı kalbine nasıl yerleştirecek, ve O'na gönülden teslimiyetle nasıl dua edecek?

Evimize çok saygı duyduğumuz bir kimse geleceği zaman tedirgin oluruz. Bu tedirginliği "acaba gereken hürmeti, saygıyı gösterebilecek miyiz? Rahat ettirebilecek miyiz? Bu konuda bir yanlışlık yapar mıyız?" diye yaşarız. İşte Rabbimiz gibi, varlığımızın kendisine fedâ olduğu ve karşısında bir "hiç" olduğumuz varlık karşısında dua ederken aynı his ve duyguları duymamız gerekir.

Duanın hakikati, kulun Rabbinden yardım dilemesidir. İstenilen varlık, her zaman isteyenden üstündür. Kul, isteyen makamında olduğu için, zillet ve perişanlığını Allah'a arz etmeli ve dua ederken bu makamda olduğunu unutmamalıdır. Yoksulluğunu sevgi ve saygıyla Allah'a sunmalıdır.

Genellikle felsefî, bilimsel ve düşünsel çaba, araştırma, tahlil ve incelemeler sonucu elde edilemeyen şeyler; aşk ile, sevgiliye bağlanma ile ve içten gelen bir coşku ve samimiyetle elde edilebilir. Güçlü iman, "yapar". Anahtarı bizde olmayan her kapı, ancak aşkın, inanç ve ihlâsın mucizevî gücünün saldırıya geçmesiyle kırılabilir, açılabilir. İmkânsız olan şey, aşk emredince teslim olmak zorunda kalır. Sevginin, aşkın, fedakârlık ve samimiyetin anlamını iyi kavrayanlar için Allah'ı tanımak çok kolaydır. Nasıl? Bir gülün kokusunu algılayanın rahatlığıyla!.. Allah'ın huzurunda olduğumuzu hissedebiliriz ki, her yer O'nunla dopdoludur. O her yerde vardır. (6)

Cibril hadisinde Rasûlullah (s.a.s.) "ihسان"ı tarif ederken, *"ihسان; Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor."* (Buhârî, Müslim) buyuruyor. Bir insan, Allah ile ilişkilerinde ihسان derecesine ulaşmışsa, o makamın hisleriyle dolmuş ve coşmuşsa, duanın hükmüne vâkıf olmuş demektir. Çünkü dua yapan insan, dâvet edeceği varlığı her an yanında hatta şah damarından daha yakın hissediyorsa, O'nu maddî dilinden ziyade aşkın ve imanin diliyle "Ya Rabbim, Sen zaten benim halimi görüyorsun. Gördüğün bir şeyi tekrar Sana dilimle anlatmak benim için edepsizlik olur. Artık gereğini sen bilirsin. Senden gelen her şeye râzıyım" der. Yanlış anlaşılmasın; ihسان derecesine ulaşmış

kimselerin artık ellerini kaldırıp da dilleriyle Allah'a dua etmeleri gerekmediği söylenmiyor. Şüphesiz Rasûlullah (s.a.s.), ihsan makamında olduğu halde, o, hayatının her bölümünde ölene kadar ellerini açıp diliyle dua etmiştir. Burada aşk, sevgi ve imanla kurulan fizikötesi bir halin öneminden bahsedilmektedir.

İnsan, yeryüzünde sürdürdüğü hayatında hangi konumda olursa olsun, - zengin, fakir; yüksek makamların sahibi, makamsız; çevresi geniş veya kimsesiz- her an duaya muhtaç bir varlıktır. Bu, her yönümüzle sınırlı ve zayıf bir yaratık olmamızın sonucudur. Tüm insanlar, duaya aynı oranda muhtaçtır. Ama herkes için duaların, isteklerin mâhiyeti farklı olabilir. Biz, fakir kimselerin zenginlerden daha çok duaya muhtaç olduklarını zannedebiliriz. Aynı şekilde çevresi kalabalık, adamları çok olan kimselerin, yalnız insanlardan daha az duaya ihtiyaç duyabileceklerini de sanabiliriz. Eğer biz böyle düşünüyorsak, duayı anlamamış sayılırız.

Mesela; fakir bir insan düşünün. Ellerini açmış, Allah'ın "Rezzak" ismini anarak rızkının genişletilmesini istiyor. Bu noktada zengin insanın dua etmesine gerek yok diyebiliriz. Halbuki bu noktada, zengin insan da ellerini açıp "Ya Rabbi, beni Karun gibi şımartma. Bana vermiş olduğun nimetlerin şükrünü edâ etmeyi bana nasip ve müyesser kıl" diye dua etmelidir. Görüldüğü gibi, her ikisi de duaya muhtaç. Hatta bize duaya daha az ihtiyacı var gibi gözüken zenginlerin, belki de fakirlerden daha çok ihtiyacı vardır. Çünkü varlıkla imtihan edilmek, yoklukla sınanmaktan daha zor ve tehlikelidir. Çünkü, *"insan kendini müstağnî (kendini kendine yeterli) gördüğü zaman azar, tâğutlaşır."* (96/Alak, 6-7)

"Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan fakirler sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak Allah'tır." (35/Fâtır, 15) Ebû Zer (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Allah azze ve celle buyurdu ki: 'Ey kullarım! Hepiniz açsınız; ancak Benim yedirdiklerim müstesna. O halde sizi yedirmemi isteyin ki, yedireyim. Ey kullarım! Benim giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız; o halde sizi giydirmemi isteyin ki, giydireyim. Ey kullarım! Sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, cinleriniz ve insanların, yüksek bir yerde toplansalar da hepsi Benden (ayrı ayrı şeyler) isteseler, Ben onlardan her birine isteğini versem; bu, Benim yanımdaki (hazine)lerden ancak denize daldırılan bir iğnenin (sudan) eksilttiği kadar eksiltebilir."* (Buhârî, Müslim)

Demek ki insan ne kadar güçlü ve zengin olursa olsun, Allah karşısında kendini yoksul görmeli. Zaten insan, kendini yoksul görmezse başkasından istemenin bir anlamı olmaz. Kudsî hadiste Cenâb-ı Allah'ın "Hepiniz açsınız ve çıplaksınız. Ancak benim yedirdiklerim ve giydirdiklerim hariç" demesi dikkat çekici bir husustur. Çünkü nice zenginler vardır ki, hâlâ halkı sömürmenin yollarını aramaktalar. Aç olmasalar böyle davranırlar mı? Yine nice gardırop dolusu

elbiseleri olmasına ve üzerinde giysisi olmasına rağmen, orası burası çıplak insanlar var. Çünkü giyinirken Allah'a ihtiyaç duymadan hevâlarına göre giyniyorlar.

İnsan Allah'ın karşısında devamlı surette şu duyguları hissetmeli : "Ya Rabbi, beni Sen var ettin. Varlığımı Senin sayende sürdürüyorum. Sen bana her şey veriyorsun. Verdiklerinin ve iyiliklerinin sayısı, bilemeyeceğim kadar çok. Ama bunların karşısında ben Sana yeterince kulluk yapamıyorum. Ben çok günahkâr ve isyankâr bir kulunum. Aslında yanına varmaya da utanıyorum. Yanına gelecek yüzüm yok. Fakat senden başka gidecek bir yerim de yok. Kapına geldim, beni geri çevirme, yanında bana da bir yer ver ve beni bağışla..."

Evet, dua için asıl hazırlık ruhî hazırlıktır; ruhî ve kalbî manada bir yöneliştir. Yoksa fizikî olarak bedeni kibleye yöneltip elleri açmak ve alışılmış cümleleri otomatik olarak söylemek dua edenin sadece basit bir dış görünüşüdür. Dili, ezberlediği klişeleşmiş dua metinlerini otomatik olarak bilinçsizce seslendirirken o, mânevî varlığıyla bir başka işin peşinde, maddî hayatın içinde olabilir.

Dua anlatılmaz, dua yazılmaz! Dua, kulun Allah ile diyaloga geçmesidir. Dua, yalnız dilde gerçekleşen bir olay değildir; onun gerçek yeri ruhtur. Dua sözden ziyade histir, coşkudur.

Sözlü ve Fiilî Duâ

Dille dua vazifelerimizden sadece biridir. Sebeplere yapışmadan sadece dille yapılan dua ile yetinmek, sünnetullahı, Allah'ın kanununu bilmemek ve ona uymamak demektir. İslâm'ın yeryüzüne hâkim kılınması, sadece dua etmekle olacak olsaydı, insanlar içerisinde duası en çok kabul edilmesi gereken Hz. Peygamber (s.a.s.)'di. O bu kadar eziyetlere katlanmaksızın dua ederdi ve görevini tamamlardı. Yani o Mekke günlerini yaşamaya gerek yoktu. Fakat O böyle yapmadı. Önce üzerine düşen sorumluluğu fiilî olarak yerine getirdi. Arkasından da ellerini açıp dua etti. Allah da O'nu mahcup etmedi.

Biz bu noktadan hareketle duayı iki kısma ayırabiliriz: Fiilî dua, Sözlü dua. Fiilî dua, kişinin herhangi bir arzusu karşısında elinden gelen her şeyi tamamen yapmasını ifade eder. Mesela, hastasına Allah'tan şifa dileyen kimsenin, öncelikle tıbbın gerektirdiği şeyleri, imkânları çerçevesinde yerine getirmesi gerekir. Bunu yerine getirmediğçe, ellerini açıp Allah'tan şifa dilemesi yeterli olmayacaktır.

Çünkü Allah yeryüzündeki her şeyi birtakım sebeplere bağlamıştır. Gerçi Cenab-ı Hak, bazen sebepsiz de yaratır, sebepsiz de verebilir; ama bunu beklemek, Allah'ın hayata koyduğu kanunlara aykırıdır. Biz o sebepleri yerine getirmekle mükellefiz.

Sözlü dua ise, kişinin elinden geleni yaptıktan sonra Allah'tan yardım istemesidir. Fiilî dua her zaman sözlü duadan önce gelir. Ama ikisini birbirinden ayrı düşünemeyiz. Çünkü fiilî dua bedenın eylemi ise; sözlü dua da ruhın eylemidir. Zaten insan bu beden ve ruh ikilisinden oluşan bir varlıktır. Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyor: *"Hayatımı kudret elinde tutan zat'a (Allah'a) yemin ederim ki, iyiyi emredecek, kötülüğü yasaklamaya çalışacaksınız veya Allah, size kendi katından bir azab gönderecektir. Sonra O'na dua edeceksiniz, fakat duanız kabul olunmayacaktır."* (Tirmizî; Tac Terc. 5/687)

Görüldüğü gibi, fiilî dua yapmadan, sözlü duanın kabul edilme ihtimali yok gibidir. Dua, Allah'tan bir "şey" istemektir. Fakat bu "şey" düşünme, bilim, sorumluluk, irâde, zahmet, iş, emek ve eziyetin yerini alan bir "şey" olmamalıdır. Belki bizzat kendisi bu sorumluluğun içindeyken, insan, zaman zaman ihtiyaç duyduğu bir şeyi elde etmeye yönelik bir duada bulunabilir. İşte o zaman, bu "şey"i ister ve alır. (7)

İslâm, duayı insanlar, sorumluluktan veya işten kaçsınlar diye emretmemiştir. İslâm'ın emrettiği dua, tüm hazırlıklardan ve işten sonra yapılan duadır. Ancak tüm hazırlıkları eksiksiz yerine getirdikten sonra "artık bu iş tamamdır" deyip de duadan uzaklaşmak yanlıştır. İşler ancak dua ile tamam olur.

Duayı, sorumluluktan kaçan, tembel, acz içerisinde olan insanların ellerinden alarak sorumluluğun bilincinde olan ehil insanların ellerine verirse, o zaman dua bir anlam ve aksiyon kazanacaktır. Dua mert çehrelerde güzellik kazanır. Hz. Ali gibi, gibi gereken yerde kılıçla dua etmesini bilmeliyiz. Onun kılıcı savaş alanında ölüm yağdırırken; dili Allah karşısında âcizliğin tercümanı oluyor, gözleri de Allah için yaş döküyordu. (8)

Fitne, fesat ve zulmün toplumu sardığı, fertleri ifsad ettiği zamanlarda; önce duaya sarılmak acziyetin, tembelliğin, korkaklığın ve sorumluluktan kaçtığımızın ifadesidir. Özellikle bugün "müslümanım" diyen insanların Allah'ın dâvâsı için pek fazla bir şey yapmadıkları halde, hatta bazılarının tüm mesailerini dünyevî işlere harcadıkları halde, bunların ellerini açıp "Allah'ım, bize sahip gönder!" dediklerine şâhit oluyoruz. Halbuki ortadaki durumu sahiplenmesi gerekenin bizler olduğumuzun farkında değiliz.

İçinde yaşadığımız hayatta olup biten şeyler bizleri ne kadar ilgilendiriyor? Gözlerimizle şahit olduğumuz olaylara herhangi bir şekilde sözlü veya fiilî müdâhale imkânı varken, rahatımızı bozmamak ve kendimizi riske atmamak için, hep kalb ile müdâhale(!) etme yolunu mu tercih ediyoruz? Cadde ve sokaklarda olup bitenleri evlerimizin pencerelerinden veya televizyonlarımızın ekranlarından seyrettikten sonra da kalkıp "Ya Rabbim..." diye dua ederek problem ve fitnenin kalkmasını mı bekliyoruz? Bu ne biçim dua anlayışı? Rasulullah (s.a.s.) böyle mi yapıyordu? Hayır, şüphesiz O önce tebliğ ediyor, sonra arkasından "Ya Rabbim! Onlar bilmiyorlar, onlara hidâyet ver!" diyordu. Yine savaş öncesi tüm hazırlıklarını bitiriyor, sonra dua ediyordu. İşte Hendek savaşı... Bir-iki ay önce Allah rasûlü hendeklerin kazılmasını, ekinlerin vaktinden önce biçilmesini, meyvelerin, hurma yapraklarının toplanmasını, cadde ve sokaklarda barikatlar kurulmasını emretti. Bizzat kendisi de taş ve toprak taşıdı. Tüm hazırlıkları tamamladı. Bu şekilde fiilî duayı tamamlayınca arkasından sözlü dua yaptı, Allah'tan yardım talep etti. Allah da onlara zaferi bahşetti.

Bazen, müslüman kardeşlerimiz birbirlerine "bana dua et" diye ricada bulunuyorlar. Müslümanların birbirlerinden dua talep etmeleri güzel bir şey, yüce dinimizin tavsiyesidir. Ama dua talep eden kardeşlerimiz acaba sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine, yani fiilî dua konusundaki hallerine bakıyorlar mı? Fiilî duaları herkesin bizzat kendisinin yapması lazımdır. Ancak böyle olursa kendimizin veya bir başka kardeşimizin bizim hakkımızda yaptığı duanın bir anlamı ve geçerliliği olabilir. Yoksa, görüldüğü gibi, sadece dille yaptığımız dualarımız kabul edilmiyor.

Mesela, asr-ı saâdette bir Uhud dersi var. Uhud savaşında müslümanların zaferi nasıl kaçırdıklarını ve kısmî mağlûbiyetin ne şekilde geldiğini biliyoruz. Acaba o savaşta Allah Rasûlü (s.a.s.) ve müslümanlar dua etmedi mi ki, bu hale geldiler? Hayır, mutlaka dua etmişlerdi. Ama sözlü duadan önce yerine getirilmesi gereken sorumlulukları yerine getirmede problemler olmuştu. Peygamberimiz'in geçide yerleştirdiği ve her ne pahasına olursa olsun buradan ayrılmayacaksınız dediği elli okçu görevlerini yarıda bırakıp mevzîlerini terk etmişlerdi; Sebep buydu.

Allah'ın yardımı kulun gücünün bittiği yerde gelir. Biz, Allah'ın yardımını talep ederken, bunun için dua ettiğimizde sahip olduğumuz gücümüzü sonuna kadar kullanıp kullanmadığımıza bakalım. (9)

Duâ Etme Şekli ve Duâ Âdâbı

Rasûlullah (s.a.s.) dua eden bir adamın, dua sırasında, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e salât ve selâm okumadığına şâhit olmuştu. Hemen: *"bu kimse acele etti"* buyurdu. Sonra adamı çağırıp: *"Biriniz dua ederken, Allah Teâlâ'ya hamd ve senâ ederek başlasın. Sonra Peygamber'e salât okusun. Sonra da dilediğini istesin."* buyurdu. (Tirmizî, Deavât 66; Ebû Dâvud, Salât 358; Nesâî, Sehv 48).

Duaya hemen muradını söyleyerek değil; Allah'ın adını anarak, Allah'a hamd ederek Rasûlüne (s.a.s.) salât u selâm getirerek başlamak gerekir. Hamdele ve salveleyi Arapça okuyamayanlar Türkçe şöyle derler: "Hamd, âlemlerin rabbi Allah içindir. Peygamberimiz (s.a.s.)'e, O'nun ailesine ve tüm sahâbelerine salât ve selâm olsun." Ayrıca, duaya başlamadan önce tevbe-istiğfar edilmesi ve duaya kişinin kendisiyle başlaması tavsiye edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.s.) buyurdular ki: *"Kişinin yaptığı dualar içinde en hayırlısı şudur: 'Ey Allah'ım, Senden dünya ve âhirette âfiyet istiyorum.'" (Kütüb-i Sitte, İ. Canan, 17/504)*

"...Allah'tan avuçlarınızın içiyle isteyin, sırtlarıyla istemeyin. Duayı tamamlayınca avucunuzu yüzünüze sürün." (Ebû Dâvud, Salât, 358)

Dua esnasında gözü göğsüne dikmemeli ve gaflet ile dua etmemelidir. Hz. Peygamberimiz buyurmuştur ki: *"Bazı kimseler, namazda gözlerini göğsüne dikerek dua etmekten vazgeçsinler. Yoksa, Allah onların gözlerini kör eder."* (Müslim, Salât 26)

Dua esnasında ısrar ile dua etmek ve duayı üç defa tekrarlamak da duanın kabul edilmesine dair gözetilmesi gereken şartlardandır. İbn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: *"Hz. Peygamber (s.a.s.) dua ettiği zaman üç kere tekrar ederdi. Allah'tan bir şey istediği zaman üç kere isterdi."* (Müslim, Cihad 39)

Dua ettikten bir müddet sonra, yerine gelmediğini görünce "dua ettim de duam kabul edilmedi" dememek lazımdır. Rasûlullah (s.a.s.): *"Acele edip 'dua ettim, kabul edilmedi' demedikçe birinizin duası kabul edilir."* buyuruyor. (Buhârî, Müslim) Dua ederken Allah'ın kabul edeceğinden emin olarak yapmak gerekir. Hz. Peygamber: *"Allah'a duayı size icâbet edeceğinden emin olarak yapın. Şunu bilin ki, Allah gafletle oyalanan kalbin duasını kabul etmez."* (Tirmizî; K. Sitte, İ. Canan, 3/531) Dua yapıp bitirdikten sonra "âmin" demek gerekir.

Allah'a dua ederken veya zikrederken, yani gerçek anlamıyla ibâdet halinde, sesi yükseltmek doğru değildir, dinimizce hoş görülmemiştir. Çünkü kendisine dua

ettiğimiz, zikrettiğimiz, yani ibâdet ettiğimiz varlık, içimizden geçirdiğimiz düşünceleri dahi bilen, haberdar olan ve işiten bir varlıktır. O halde bize bu kadar yakın olan bir varlığa seslenirken sesi yükseltmek, bağırıp çağırmak; ihlâsın sınırlarından gösterişe, dua hudutlarından şikâyet ve dâvâyâ geçen bir tecavüzü gösterir. (Bkz. 2/Bakara, 186; 31/Lokman, 19; 7/A'râf, 55; 17/İsrâ, 110; 7/A'râf, 205).

Duâda Zaman ve Mekân

Dua bir çeşit ibâdetdir. Hatta ibâdetin özüdür, ruhudur. İbâdet, hayatta olduğu müddetçe insanın her an aslî görevi olduğuna göre, duanın da belli bir vaktinin olmaması gerekir. Yani, her zaman dua zamanıdır. Duanın yasak olduğu bir zaman yoktur. Ancak, bir kısım âyet ve hadislerde bazı vakit ve durumların duanın kabul edilmeye daha uygun olduğu belirtilmiştir. *"Onlar (takva sahipleri) seher vakitlerinde bağışlanma dilerler."* (51/Zâriyat, 18).

Hadis-i şeriflerden duanın kabule yakın olduğu diğer zamanları da şöyle sayabiliriz: Gecenin son üçte biri, gece yarısı, secde edilen zaman, farz namazların arkasından yapılan dua, ezan okunduğu vakit, cihad (savaş) esnasında, Cuma günü Cuma namazı anlarında meçhul bir zaman, oruçlunun iftar vakti, ezanla kamet arasındaki vakit, arefe günü, kadir gecesı.

Duanın yapılamayacağı bir zaman olmadığı gibi, yapılamayacağı bir mekân da yoktur. Her mekân dua mekânıdır. Sokakta, çarşıda, otomobilde, trende, büroda, okulda, işyerinde, mutfakta, yatakta dua edilebilir. Fakat, dağlarda, ormanlarda, ya da odanın sessizliğinde daha iyi dua edilebilir. Tüm mekânlar dua mekânı olmasına rağmen, sessiz mekânlar dua için en elverişli, en uygun mekânlardır.

Duâsı Kabul Edilen Kimseler

Rasûlullah (s.a.s.) buyuruyor: *"(Allah'ın kabul ettiği) üç müstecab dua vardır. Bunların kabul edilmeye mazhariyetleri hususunda hiçbir şüphe yoktur: Mazlumin duası, misafirin duası, babanın evlâdına duası"* (Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Mâce).

Yine Rasûlullah (s.a.s.) buyurdular ki: *"Kabul edilmeye mazhar olmada gâib kimsenin gâib kimse hakkında yaptığı duadan daha süratli olanı yoktur."* (Buhârî, Müslim, Tirmizî). Bu hadise göre, Allah'ın derhal kabul buyuracağı dualardan biri de, bir mü'minin, başka bir mü'min kardeşi için gıyabında yapacağı duadır.

Bu hususta Müslim'in rivâyet ettiği şu hadis daha açıktır: *"Müslüman kimsenin, kardeşi için gıyabında yaptığı dua kabul edilir. Dua edenin başucunda ona müvekkel bir melek vardır. 'Kardeşi için hayır dua yaptıkça bu melek: Âmin, istediğin şeyin bir misli de sana olsun.' der."* Başka bir hadis-i şerif şöyledir: *"Üç kişi vardır ki duaları reddedilmez (kabul edilir). Âdil imam (adâletten ayrılmayan müslüman devlet başkanı), iftarını yaptığı zaman oruçlu ve zulme uğrayanın duası."* (Tirmizî, Cennet 2).

Kimler İçin Duâ Edilmez?

İslâm'ın tamamını, bir kısmını veya bir hükmünü inkâr eden veya hafife alan, alaya alan kimseler müslüman sayılmayacaklarından böyle kimselere hayatlarında "Allah râzı olsun" gibi dua türünden şeyler söylenmez. Ancak "Allah sana hidâyet etsin" şeklinde dualar yapılabilir. Yine bu tür insanlar vefat ettiklerinde "Allah rahmet etsin" de denilmez. Bunların cenaze namazları kılınmaz. Bilindiği gibi, cenaze namazı ölüye yapılan duadan ibarettir. Cenaze namazı, bazılarımızın zannettiği gibi, her ölene kılınmaz; müslümana cenaze namazı kılınır. *"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek Peygamber'e ve mü'minlere yaraşmaz."* (9/Tevbe, 113) (Ayrıca bkz. 19/Meryem, 47 ve 9/Tevbe, 114).

Duâların Kabul Edilmesi

Rasûlullah buyurdu ki: *"Acele etmediği müddetçe her birinizin duasına icâbet olunur. Ancak, şöyle diyerek acele eden var: 'Ben Rabbime dua ettim, duamı kabul etmedi.'" (Buhârî, Müslim) Bir başka rivâyette de Efendimiz şöyle buyurur: "Bir müslüman günah ve sıla-i rahmi (akrabalarla münasebeti) koparmak suçu olmadan Allah azze ve celle'ye dua ederse, Allah şu üç şeyden birini ona mutlaka verir: Ya onun duasını çabucak kabul eder ya da duasını onun için âhirette azık yapar veya*

duası nisbetinde ona kötülüklerin gelmesini önler.” Orada bulunanlar: 'öyleyse çok dua edelim' dediklerinde, Allah Rasûlü: *"Evet, Allah çok duayı kabul edendir."* (İbn Kesir Terc. 3/718)

Duayı terk etmeye sevk edecek bir aceleciliği Rasûlüllah hoş görmez. Duaya kulluğun bir gereği olarak bakıp devam etmek gerekir. Tüm ibâdetlerin mutlaka karşılığı olduğu gibi, duanın da karşılığı olacaktır. Mesela; namaz kıldığımızda dünyada karşılığını, mükâfatını almamız gerekiyor mu? Esas karşılığını âhirrette ümid ediyoruz. Dua da böyledir. Dünyada kabul edilmese bile, karşılıksız kalacak değildir. Âhirette sevabın takdir edilmesi bir karşılıktır ve duanın kabulü manasındadır. O halde hayatımız boyunca dua etmeye devam etmeliyiz.

Usûlüne uygun yazılmayan bir dilekçe dahi, yazıldığı makam ne kadar basit olursa olsun kabul edilmezken, şartlarına riâyet edilmeyen dua nasıl tutsun? Duayı ihmal etmek doğru olmadığı gibi, duaları usûlüne uygun yapmamızın da gerektiğini hatırdan çıkarmamalıyız.

Dua, Allah'a çıkarılmış dâvettir. Dua, insanın kendi kendine yetmediğini bilmesidir. Dua, insanın iki ayaklı bir yürek olup tepeden tırnağa "istemek" kesilmesidir. Dua, var gücünü, olanca çabasını harcayıp bitiren insanın Allah'a saldıdığı "imdat" sayhasıdır. Yürekten "bittim yâ Rab!" diyene "dayan, yettim kulum!" diyecektir Allah. Var mı biten, gerçekten var gücünü harcayan, tüm çabasını ortaya koyan ve tükendiği yerde "bittim yâ Rab!" diyen? Kim o? Hiç kuşkunuz olmasın ki, onun imdadına yetişilecek *"Allah'ın yardımı ne zaman?"* diyen ve yardımı hak edene *"Allah'ın yardımı elbet pek yakındır"* diyen bulunacaktır.

Kuldan istemenin bile âdâbı, erkânı, bir usûlü varken, Allah'tan istemenin bir âdâbı, bir usûlü olmasın mı? Ettiğimiz duâlar, Allah'a gönderdiğimiz mektupsuz zarflara benziyor. Zarf var, fakat mazruf yok. Bu şu demektir: Ceset var fakat ruh yok, kabuk var fakat öz yok, maske var fakat yüz yok.

Yaşarmayan bir göz, kızarmayan bir yüz, hissetmeyen bir öz, eyleme dönüşmeyen binbir söz ile Allah'a yazılan dâvetiyeler nasıl varsın yerine? Yanmayan, özlemeyen, sızlamayan, inlemeyen, duymayan bir yüreğin feryadı mı olur?

Taş kesilmiş aşk fukarası yürekler "dua" gibi muhteşem bir mesajı hangi enerjiyle iletirler adresine? Sesini sahibine dahi duyuramayan, sahibinin sesini duymaktan âciz olan bir yürek, öteleri sarsacak bir sayhayı nasıl koyverir gök kubbeye? Oysa ki dua, güftesi aşk, bestesi mahrumiyet ve ıstırap olan bir özge

şarkıdır. Bu şarkıyı söyleyecek olanın mazlum olması yetmez, kendi mazlumiyeti zâlimlerin zulmüne yakıt olmamış biri olmalıdır. Kendi omuzlarını zâlimlerin yükselmesi için basamak kılmamış olmalıdır.

Bu şarkıyı terennüm edecek birinin, olanla olması gereken arasındaki farkı iyi bilmesi şarttır. Eğer bunu bilirse, duayı bir çocuğun annesinden ısrarla isteyişi gibi isteyecek, ilâhî kapının eşiğine başını koyarak ısrar edecek, tekrar edecektir; tıpkı her gün onlarca kez okuduğu Fâtiha'da olduğu gibi...

Dua, Allah'a çıkarılmış bir dâvetiyedir demiştik. Dâvet edenin bir adresi, bir âidiyeti bulunmalıdır ki, icâbet edecek olan onu orada bulsun. Bu adres, insanın Allah karşısındaki esas duruşudur. Allah karşısında esas duruşunu bozan, ya da esas duruşu olmayan, dâvet edip de adresinde bulunmayan sorumsuz gibidir. Kim inanır onun duâsında samimi olduğuna? Diyelim ki adresinde bulundu. Bu kez de, dâvetine tecellî ve inâyetiyle icâbet edecek Allah'a sunacak bir yüreği olmalı. Mekânsız'a yürekten özge mekân olur mu? Deniz dibine dönmüş, çöplükten beter hale gelmiş, eline geçen dünyalığı içine attığı bir mahzene dönmüş bir yüreğe konuk edilir mi O? Tıpkı şairin dediği gibi:

Sür çıkar ağyârı dilden ta tecellî ede Hak,
Padişah konmaz saraya hâne mâmur olmadan.

Kulun gücünün bittiği yerde Allah'ın yardımı başlar. Gücünüzün bittiği noktada olup olmadığınızı kontrol ettiniz mi? Eğer hâlâ gücünüz varsa, o bitinceye kadar koşmanızı, soluğu-nuzun tükendiği noktada hiç ummadığınız bir yerden önünüze kapı açılacağını düşündünüz mü?

Tâif dönüşü Muhammed (s.a.s.) son tedbiri de tükenmiş bir halde kan revan içinde doğduğu toprakların varoşlarına gelip dayanmış, fakat girememişti. İşte o an gücünün bittiği andı. Gidecek bir kapısı, başvuracak bir dayanak, sığınak, tutamak ve barınağı kalmamıştı. Aklın tedbirinin bittiği yerde aşkın kollarına bırakmıştı kendisini ve bir dua yapmıştı. Bu dua öyle bir aşkla yapılmıştı ki, doğrudan hedefini bulmuş ve nübüvvet sürecinin gün dönümü olmuştu.

Ufuk insan'ın Mekke'ye bakan yamaçlardan birinde yaşlı gözlerle yaptığı, tarihin akışını değiştiren ufuk dua şöyleydi:

"Allah'ım! Kuvvetimin tükendiğini Sana arz ediyorum. Gücümün azaldığını, insanların gözündeki küçük düştüğümü Sana şikâyet ediyorum! Ya Erhame'r-râhimîn! Sensin ezilmişlerin Rabbi! Sensin benim Rabbim! Beni kimlerin eline bıraktın? Bana gaddarlık yapan yabancıların eline mi? Yoksa dâvâmı ipotek edecek bir düşmana mı? Eğer Sen bana gücenmedinse, kesinlikle bunlara aldırmıyorum.

Lâkin iyiliğin beni rahatlatacaktır. Senin nuruna sığınırım, karanlıkları aydınlatan nuruna... Gelecek azabın, bana ulaşacak öfkenden kaçıp kurtulacak bir sığınak arıyorum. Sana sığındım, yeter ki râzı ol. Güç ve kuvvet Sendendir, yalnız Senden." (İbn Hişam, Sîre II/29-30). (10)

Duâda Tevessül

Tevessül; aracı kılmak manasında olup, kendisiyle herhangi bir gayeye ulaşmak için aracı kılınan sebebe de vesile denilir. Vesile edinilen şey, amel ve şahıs olmak üzere iki kısma ayrılır: Amel ile tevessül; şahıs ile tevessül.

Amel ile tevessül: Bir kimse salih bir amelini vesile edinerek Allah'a dua edip herhangi bir dilekte bulunabilir. Hz. Allah şöyle buyuruyor: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya vesile arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki kurtuluşa erebilesiniz."* (5/Maide, 35). Bu âyet, mücerret iman ile yetinmeyip, Allah'tan korkmayı, fena ahlâktan ve fena amelden sakınmayı emretmekte; Allah'a yaklaşmak için, haramlardan kaçmanın yanında farzları yerine getirmeyi, bunun da ötesinde güzel işler yaparak kendimizi Allah'a sevdirmeyi tavsiye etmektedir. (Bkz. Elmalılı III/1669). Bu âyetteki "vesile" kelimesini "Allah'ın râzı olacağı ameller" olarak anlamak gerekir.

Şahıs ile tevessül: Allah'ın sevdiği bir kul olarak bilinen bir kimseyi vesile edinerek Allah'tan talepte bulunmak manasına gelir. Bu da üç şekilde olabilir:

1. Vesile kılınan Hz. Peygamber (s.a.s.) ise, çoğunluk bunu câiz görmüştür.

2. Peygamberimiz'in dışındaki bir şahıs ise; bunu da iki kısımda ele almak gerekir:

a- O an için hayatta olan sâlih ve muttakî birini vesile edinerek Allah'tan talepte bulunmak. Bu da o şahsı alıp birlikte dua etmek şeklinde olur. Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer dönemlerinde, bu iki zatın; Peygamberimiz'in amcası Hz. Abbas'ı önemli dualarında yanlarında bulundurdıkları ve onunla tevessül ettiklerine dair rivâyetler vardır. (Bu konudaki hadisler için, bkz. S. Buhârî, Tecrid, III/287 ve s. 228) Fakat, bu rivâyetlerde dikkatimizi çeken nokta, bu iki halifenin, o an için vefat etmiş olan Hz. Peygamber'i vesile edinerek ("onun yüzü hürmetine" diyerek) dua etmiyorlar da, Rasûl'e o gün için en yakın olan ve hayatta olan amcasına tevessül ediyorlar. Vesile edilecek kişinin hayatta olup olmaması önemli olmasaydı, o iki güzide sahabe, o gün vefat etmiş olan Rasûlullah'a tevessül ederlerdi. Ama böyle

yapmadılar. Bu noktanın gözden kaçırılmaması gerekir. Dolayısıyla, bugün hayatta olup da sâlih ve muttakî olduğu, Allah'a yakın olduğu zannedilen şahıslarla birlikte biz de dua edebiliriz. Buna kimse itiraz edemez. Çünkü sâlih ve muttakî kimselerin dualarının kabul edilmeye daha yakın olduğunu Kur'an'dan öğreniyoruz: "*Allah, ancak muttakilerin (yaptığı şeyi) kabul eder.*" (5/Mâide, 27).

b-Vefat etmiş olduğu halde, Allah dostu ve Allah'a yakın olduğu zannedilen bir şahsı vesile edinerek Allah'tan talepte bulunmak: Bu şekilde ölmüş birini vesile edinerek dua edileceği konusunda ne Kur'an'da, ne sünnette bir delil yoktur. Kur'an'da Rabbımız dua mâhiyetinde yüzlerce âyet vahyederek bize duanın nasıl yapılacağını da öğretmiştir. Bu âyetlerin hiçbirinde Allah ile kul arasına bir şey konularak dua ettirilmemiş, doğrudan doğruya Allah'a dua yapılacağı gösterilmiştir. Peygamberimiz'in dualarına baktığımızda, onun dualarını hep vasıtasız, herhangi bir şeyin "yüzü hürmetine" olmaksızın, direkt Allah'a yaptığını görmekteyiz. Şüphesiz Rasûlullah bizim için örnektir. Biz, dinimizi onun örnekliğinde öğrenmek zorundayız. Yine Peygamberimiz'in hayatında ona iman etmiş, onunla beraber yaşamış ve Kur'an'da Allah'ın övgüsüne mazhar olmuş sahâbilerin de dua ederken, ölmüş herhangi bir şahsı (buna Rasûlullah da dahildir) vesile edinerek dua ettiklerini görememekteyiz. Bu konuda hiçbir rivâyet yoktur. Mesela; Sahabilerin, Rasûlullah'ın vefatından sonra, "Onun yüzü hürmetine..." diyerek dua ettiklerini bilmiyoruz.

Kısacası, vefat etmiş şahısları vesile edinerek dua etmek Kur'an ve sünnetin ruhuna uymamaktadır. Hayatta olanlarla birlikte dua etmek de nihayet bir ruhsattır. Yoksa, duanın gereklerinden biri değildir. Elmalılı bu konuda şöyle der: "Dua hakkındaki Bakara 186. âyetinde cevap, tashih edilmeden doğrudan doğruya buyrulmuş, vasıta kaldırılmış, yakınlık da duanın kabulü ile açıklanmıştır ki, bunda büyük bir nükte vardır: Cenab-ı Allah, duada kulu ile kendisi arasına bir aracının girmesini istemiyor ve sanki şöyle diyor; 'kulum vasıtaya dua vaktinin dışında muhtaç olabilirse de, dua vaktinde benimle onun arasında vasıta yoktur, Ben ona yakınlıkım.'" (Hak Dini Kur'an Dili, 2/Bakara, 186. âyetin tefsiri).

Sâlih kimselerin adını anarak, onları vesile edinerek dua yapmanın daha doğru olduğunu iddia edenlerin bu konuda ileri sürdükleri gerekçe şudur: "Biz günahkâr insanlarız. Bizim dışımızda Allah'a yakınlık sağlamış, O'nun yanında hatırı sayılan kimseler vardır. Bizler dünya hayatında bir büyüğün yanına işimizi yaptırmaya giderken nasıl ki onu tanıyan, onun da sevdiği kişilerle gittiğimizde işimizin gerçekleşme şansı daha yüksekse, aynı şekilde Allah'tan herhangi bir talepte bulunurken de tek başına gitmekten O'nun sevdiği kullarıyla gitmek daha iyi olur. Ayrıca, mesela, bir cumhurbaşkanıyla görüşmek istediğimizde nasıl onunla direkt görüşemiyor ve önce sekreteri, yardımcısı gibi kimseleri geçerek ona ulaşıyorsak, kâinatın yöneticisi olan Allah ile de direkt görüşmek olmaz. Mutlaka arada Ona

yakın olan, Onun sevdiği birilerinin olması gerekir. Biz tek başına müracaat edemeyiz."

Bir defa Cenab-ı Allah'ı, herhangi bir varlıkla kıyaslamak yanlıştır. O'nun eşi ve benzeri yoktur. Dünyadaki devlet başkanlarının sekreteri ve yardımcısı olduğu halde Allah'ın yardımcısı ve sekreteri yoktur, O tektir. Yine dünyada halk ile devlet başkanı arasındaki ilişkilerde resmiyet geçerli olduğu halde, insanlar ile Allah arasında resmiyet yoktur. Sonra, insanların kendilerinin günahkâr olduğunu, dolayısıyla tek başına Allah'ın huzuruna gidemeyeceklerini söyleyerek mutlaka tevessüle gerek duymaları sadece duygusal bir zandır, bir felsefedir. Halbuki Cenab-ı Allah günahkârların günahlarını itiraf edip tevbe etmelerinden çok hoşlanıyor. Rasûl-i Ekrem, şöyle buyuruyor: *"Kulun tevbe etmesi ile Allah'ın hoşnutluğu ıssız bir çölde devesini kaybedip sonra onu bulan sizden birinizin sevincinden daha fazladır."* (Riyâzu's-Sâlihîn, s. 53).

Dinde sadece iyi niyet duyguları yeterli değildir. İyi niyetle birlikte yapılan işin şeklinin de dinin ölçülerine uyması gerekir. Yukarıda ifade ettiğimiz "Ben çok günahkârim. Allah'ın yanına bu halimle tek başıma gidemem..." gibi duygular görünürde Allah karşısında tevâzu ve zilleti ifade ediyor. Evet bu duygular çok güzel. Ama bu doğru duygulardan hareketle sanki Allah'ın huzuruna çok günahkâr olanlar tek başına gidemezmiş gibi bir sonuca varılmaktadır. Halbuki Cenab-ı Allah, Kitabının hiçbir yerinde "çok günahkâr iseniz tek başınıza değil; sevdiğim kişilerle beraber tevbe ve dua edin" demiyor. Rasûlullah'tan da, bu konuda bize herhangi bir şey ulaşmamıştır. Görüldüğü gibi, sadece zanlarımızla hareket ediyoruz. Halbuki din, zanlar üzerine değil; nasslar üzerine kurulur.

Biz, Allah'a yakın olmayı arzu ediyorsak, bu, Allah'a yakın olmuş herhangi bir kişiye, bedenen yakın olmakla gerçekleşmez. Allah'a yakın olmuş kimseler nasıl yaşıyorlarsa biz de ancak onlar gibi yaşamak suretiyle Allah'a yakın olabiliriz. Mürşidler, âlimler, müttakîler, kendilerine tâbi olanlara Allah'ın râzı olacağı yolu ve yaşamı gösterirler. Onlar da gösterilen bu hayatı amele dönüştürürse kendileri de Allah'a yakın olurlar. Yoksa mücerred onların yanında bulunmakla bu gerçekleşmez. Şüphesiz Allah'a yakın bildiğimiz şahıslar da bu yakınlıklarını Allah'ın râzı olacağı amellere borçludurlar. Yani Allah'a sâlih amel işleyerek yakınlık kazanmışlardır. Peygamberimiz, kızına şöyle söyler: *"Ya Fâtıma! Nefsini ateşten kurtar. Çünkü ben, senin için Allah'tan bir şeyi savamam."* (Buhâri, Müslim, Tirmizî) Görüldüğü gibi, Allah'a yakın olmak için, Peygamberimiz'in kızı dahi olmak yetmiyor. Mutlaka Allah'ın râzı olacağı ameller içinde olmak gerekiyor.

Kısacası, Kur'an ve sünnetin bizden yapmamızı istediği en uygun ve en güzel dua, herhangi bir kimseyi vesile edinmeksizin, direkt Allah'a yalvararak yapmamız gereken dualardır.

Duânın İstismar Edilmesi

Daha önce de söylenildiği gibi, dua kulun kendisini sürekli Allah'a muhtaç hissedip, Allah'ın huzurunda zillet ve yoksulluk duyguları içinde elini açıp O'nunla diyaloga geçmesi ve O'na ihtiyaçlarını arz etmesidir. Rasûlullah'ın bir rahatsızlık duyduğu zaman, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini yatmadan önce okuduğu, ellerine üfledikten sonra vücudunu baştan ayağına kadar meshettiği ve bunu üç defa tekrar ettiği rivâyet edilmektedir. (Hak Dini Kur'an Dili, 9/6351). Yine, Hz. Âişe (r.a.) "Rasûlullah, ehlinden biri hastalandığı zaman Muavvizeteyn'i (Felak ve Nâs sûrelerini) okur, üflerdi. Ben de O hastalandığı zaman Ona aynısını yaptım." diyor. (Buhâri, Müslim -Tac Terc. 3/742-).

Hiçbir rivâyette Peygamberimiz'in, dua cümlelerinin herhangi bir şeye yazılıp boyuna veya vücudun herhangi bir yerine asılmasını tavsiye ettiğini görmemekteyiz. Ancak, ne zaman başladığını bilmemekle birlikte Rasûlullah'tan yıllar sonra, duaların herhangi bir cisme yazılarak muska şeklinde vücudun herhangi bir yerinde (genellikle boyunda) taşıma uygulamasının başladığını biliyoruz. Bu mesele, âlimler arasında tartışmalı olup, böyle bir uygulamaya câiz diyen birtakım âlimler olmakla birlikte, cevaz vermeyen âlimlerin delilleri daha kuvvetlidir. Kadı Ebûbekir, Tirmizî şerhinde şöyle diyor: "Kur'an âyetlerinin yazılarak insan üzerinde taşınması Rasûlullah'tan bize ulaşmış bir sünnet değildir. Sünnet olan, hasta kimseye okunmasıdır, boyuna asılması değil." (A. Rıza Karabulut, Ruhlar Âlemi, s. 103).

Sünnet olmayan ve bazı âlimlerin de cevaz vermediği âyet ve duaların (veya belirsiz işaretlerin) yazılıp muska şeklinde taşıma uygulaması, daha sonraki dönemlerde birtakım kötü niyetli insanların istismarına yol açmış ve bu insanlar tarafından kazanç yolu haline getirilmiştir.

Hayatlarını hevâları istikametinde sürdürürken Allah'a pek ihtiyaç duymayan, Allah'ın hayatına müdâhale etmesine müsaade etmeyip istediği gibi yaşayan insanlar bile, satılan bu muskaları alıp çeşitli durumlarda bu muskaların veya Allah'ın kendilerini korumasını bekliyorlar. Bilindiği gibi, dua bir çağrıdır, dâvettir. Bir varlığa ne kadar çok ihtiyaç hissediyorsanız onu o kadar çağırır (dua eder)sınız. Dua, boyuna asılmakla yapılmaz. Dua, hissetmektir; duymaktır. Tamamen ruhun bir eylemidir. Dua olayını maddileştirmek doğru değildir. Duayı muskacılık

şeklinde uygulamanın bir başka sakıncası da şudur: Muska taşıyan kimseler başlangıçta şifayı Allah'tan beklemiş olsalar bile, zamanla bu duygular, takınılan muskaya yönelerek o cisim kutsallaştırılıyor. Sanki şifanın Allah'tan değil de; o cisimden kaynaklandığına dair duygular oluyor ki, bu çok tehlikeli ve tevhide aykırı hususlar içermektedir. Hatta, bazen insanlar arasında, birbirlerine muska verip de, "al bunu tak; bu çok iyi bir muskadır. Ben çok faydasını gördüm." gibi ifadelerin sarf edildiğini çoğumuz biliriz. Böylece o cisimler kutsallaştırılmaktadır.

Kısacası; biz dua olayının Kitap ve sünnetin ruhuna uygun bir şekilde asr-ı saâdette Peygamberimiz'in uyguladığı şekilde ve istismar etmeden ve istismarcılara fırsat vermeden icrâ edilmesini tavsiye ediyoruz.

Yusuf El-Kardavi'nin muska konusunda yazdıklarından kısa bir alıntı yapalım: "Tevhid inancı, Allah'ın kâinatta yarattığı sebeplere başvurmayı reddetmez. Ancak, tevhid inancına ters düşen; belâyı defetmek veya belâ gelmeden ondan korunmak maksadıyla Allah'ın câiz görmediği gizli sebeplere sığınmaktır. Mesela, mavi boncuk takmak veya asmak şirktir. Araplar, câhiliye döneminde cinlerin şerrinden korunmak veya göz değmesini önlemek amacıyla mavi boncuk takarlardı. İslâm, bu inancı ortadan kaldırdı. Ve Allah'tan başka hiçbir şeyin ve hiçbir kimsenin zarar ve musibetleri kaldıramayacağını onlara tebliğ etti. İmam Ahmed bin Hanbel, şu hadisi nakleder: *"Kim temîme (nazar için boncuk) takarsa, Allah, onun işini tamamlamasın. Kim bir bir ved'at (katır boncuğu) takarsa, Allah onu korumasın."* Başka bir rivâyette, *"Kim temîme (nazar boncuğu) takarsa müşrik olur."*

Temîme takmanın anlamı: Nazar boncuğunun hayır getirip şerri defedeceğine inanarak kalbini ona bağlamaktır. Bunun şirk olmasına gelince, zararı defetmek için Allah'tan başkasına yapılan bir istek vardır. Halbuki Allah şöyle buyurur: *"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, hiç kimse onu gideremez. Ve eğer sana bir hayır ihsan ederse, zaten O her şeye kadirdir."* (6/En'âm, 17). Halkın muska çeşitlerine isim verdiği "camia", "hirz", "hicap" ve bunlara benzer şeyler; mavi boncuk kabilinden olup şirke götüren büyük suçlardandır. Güç yetiren her müslümana, bunları kaldırıp atmak vâciptir.

Muska, sadece Allah'ın âyetleri veya yüce isim ve sıfatları ile yazılmışsa, yasaklanan muskalar arasına girer mi, yoksa onlardan istisna edilip takılması câiz mi? Bu konuda selef ihtilâf etmiş, kimi ruhsat vermiş, kimi de men etmiştir. Bizim tercih ettiğimiz görüş ise, ileri süreceğimiz delillerden dolayı, Kur'an âyetleri yazılmış olsa da, bütün muskaların câiz olmadığıdır.

Hiçbir muska câiz değildir. Çünkü;

1- Muskaların her çeşidi yasaklanmıştır. Bu konudaki hadisler, âyetle yazılan muskaları istisna etmemiştir.

2- Sebeplerin önünü kapatmak ilkesi (seddü'z-zerîa): İçinde Kur'an yazılan muskaların takılması câiz görülürse, diğer muskaların takılmasına kapı açılır. Şer kapısı açıldı mı, bir daha kapanması zor olur.

3- İnsanları Kur'an'a önem vermemeye sevk eder. Çünkü böylece insanlar, yazılan âyetleri pis yerlerde, tuvalette, cünüp, hayız ve benzeri durumlarda üzerlerinde bulundurlar.

4- Muskacılıkta Kur'an'la istihzâ etme ve onun amacına ters faâliyet gösterme durumu da vardır. Çünkü Allah, insanları karanlıktan çıkarıp, nura kavuşturmak ve en doğru yola iletmek için Kur'an'ı indirdi. Nazardan koruması, kadınlara ve çocuklara muska veya tılsım olarak asılması için indirmedir.

Üfürükçülük: Tevhid inancına ters düşen hususlardan biri de üfürükçülüktür. Câhiliye devrindeki insanlar, cinlerden yardım bekleyerek, bazı musibet ve felâketleri önlemek amacıyla, Arapça olmayan anlamsız bazı kelimeleri, ağızlarında geveleyip dururlardı. İslâm geldi, bunları yasakladı. Nitekim, hadis-i şerifte: *"Şüphesiz üfürükçülük, mavi boncuk, muska, her türlü sihir ve tılsım şirktir."* buyurulmaktadır. (Ebû Dâvud, İbn Mâce).

Rivâyete göre; Bir gün Abdullah bin Mes'ud, hanımının boynunda bir iplik gördü. Bu nedir?" deyince, hanımı: "sıtma için okunmuş bir iptir." dedi. İbn Mes'ud, ipi çekerek kopardı, attı. Sonra şöyle dedi: "Andolsun ki, Abdullah ailesi şirkten uzaktır. Rasûlullah'tan işittim, buyurdu ki; *"Şüphesiz üfürükçülük, nazar boncuğu, muska, sihir ve tılsım şirktir."* Hanımı dedi ki: "Gerçekten gözüm atıyordu, filan yahudiye tedavi için gidip geliyordum. Gözümü afsunladı; atması durdu. Abdullah bin Mes'ud dedi ki: "Bu, şeytanın işidir. Şeytan eliyle dokunuyor, afsunladığı zaman elini çekiyor. Halbuki, Rasûlullah'ın okuduğunu okusaydın, sana kâfi idi. Allah'ın rasûlü şu duayı okurdu: *"Ağrıyı kaldır ey nâsın rabbi! Şifa ver, Sen şifa verensin. Şifandan başka şifa yoktur. Hiçbir ağrıyı ihmal edip bırakmayacak şekilde şifa ver."* (Tevhid'in Hakikatı, Yusuf El-Kardavi, Saff Y. s. 70-75)

Duâda Neler İstemeliyiz?

Herkes, ihtiyacına göre Rabbından dilediğini ister. Fakat, istediğimiz şeyin hayırlı olup olmadığını belirlememiz gerekir. Dünyevî isteklerimizin hayırlı olduğundan emin değilsek; isteklerimizin hayırlısının verilmesini, hayırlıya verilmesini ifade etmeliyiz. Dünyalık hayırlardan önce ve daha çok, âhiretteki hayır ve güzellikleri istememiz tavsiye edilir. Öncelikle Allah'tan affımızı, mağfireti, iki dünyadaki âfiyeti istemeliyiz. Tavsiye edilecek duaların başında şu da vardır: "Allah'ım, Senin Peygamberin Senden hangi hayırları istediye; ben de o hayırların tümünü Senden isterim. Yine, Peygamberin Senden hangi şerlerden sığındıysa, ben de o şerlerin tümünden Sana sığınırım. Sen, yegâne dua edilen ve dualara icâbet edensin. Güç, kuvvet; sadece, yüce ve ulu Allah'ındır. Başka güç ve kuvvet kaynağı yoktur." Yine, nasıl dua edip, neleri istememiz gerektiğini Allah, Kur'an'ında göstermektedir. Rasûlullah (s.a.s.) da güzel dualarıyla bizim için örnektir. Biz, neyi ve nasıl istememiz gerektiğini de Kur'an ve sünnetten öğrenmeliyiz. Onun için Kur'an ve sünnetteki bazı dua örneklerini öğrenmekte fayda vardır. Fâtiha, Kur'an'ın özeti olduğu gibi; Fâtiha sûresindeki dua da, duaların en kapsamlısı ve güzel bir özetidir. Namazda ve namaz dışında bu duayı da bolca etmeliyiz: "(Ya Rabbi,) *Bize hidâyet ver, bize doğru yolu göster: Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil.*" (1/Fâtiha, 6-7).

Kur'ân-ı Kerim'in Dilinden Duâ Örnekleri

"(Allah'ım,) Ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım isteriz. Bizi doğru yola, eriştir. Kendilerini nimete erdirdiğin kimselerin; gazaba uğramayanların, sapmayanların yoluna eriştir." (1/Fâtiha, 5-7)

"Rabbimiz, ikimizi sana teslim olanlardan kıl. Soyumuzdan da sana teslim olan müslümanlardan bir ümmet yetiştir. Bize ibâdet yollarımızı göster. Tevbemizi kabul buyur. Çünkü tevbeleri daima kabul eden, merhametli olan ancak Sensin." (2/Bakara, 128)

"Rabbimiz, bize dünyada da iyilik, güzellik ver. Âhirette de iyilik, güzellik ver. Bizi cehennem azabından koru." (2/Bakara, 201)

"Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Ayaklarımızı sağlam tut ve o kâfir millete karşı bize yardım et." (2/Bakara, 250)

"Rabbimiz, unuttur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma. Rabbimiz, bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme. Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler toplumuna karşı bize yardım et." (2/Bakara, 286)

"Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize katından bir rahmet ver. Şüphesiz sen çok bağışlayansın. Rabbimiz, sen mutlaka insanları asla şüphe olmayan bir günde toplayacaksın. Allah sözünden dönmez." (3/Âl-i İmrân, 8-9)

"Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru." (3/Âl-i İmrân, 16)

"Rabbimiz, indirdiğine inandık. Peygamber'e uyduk. Bizi şâhit olanlarla beraber yaz." (3/Âl-i İmrân, 53)

"Rabbimiz, bizim günahlarımızı ve işimizde taşkınlığımızı bağışla. Ayaklarımızı sâbit tut. Kâfir toplumuna karşı bize yardım eyle." (3/Âl-i İmrân, 147)

"Rabbimiz, biz 'Rabbimize iman edin' diye imana çağıran bir dâvetçi işittik; hemen inandık. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi ört. Canımızı sâlihlerle/iyilerle beraber al. Rabbimiz, bize elçilerine va'd ettiğini ver. Kıyâmet günü bizi rezil, perişan etme. Zira Sen verdiğin sözden caymazsın." (3/Âl-i İmrân, 193-194)

"Rabbimiz, Biz kendimize zulmettik/yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz." (7/A'râf, 23)

"Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve bizi müslümanlar olarak vefat ettir." (7/A'râf, 126)

"Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla. Bizi rahmetin içine koy. Sen merhametlilerin en merhametlisisin." (7/A'râf, 151)

"Rabbimiz, bizi zâlimler yanında bir fitne unsuru kılma, onlarla bizi imtihan etme. Rahmetinle bizi şu kâfirler topluluğundan kurtar." (10/Yûnus, 85-86)

"Rabbim, beni ve zürriyetimi namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz, duamı kabul buyur. Rabbimiz, hesabın görüleceği gün beni, anamı, babamı ve mü'minleri bağışla." (14/İbrahim, 40-41)

"Rabbimiz, katından bize rahmet ver ve işimizde doğruyu göster ve bizi başarılı kıl." (18/Kehf, 10)

"Rabbim, benim göğsümü aç. İşimi kolaylaştır. Dilimden düğümü çöz ki sözümü anlasınlar." (20/Tâhâ, 25-28)

"Rabbimiz, bizden cehennem azabını uzaklaştır. Doğrusu onun azabı sürekli ve acıdır. Orası şüphesiz kötü bir yer ve kötü bir duraktır." (25/Furkan, 65-66)

"Rabbimiz, bize gözümüzün aydınlığı olacak eşler ve zürriyetler bahşeyle ve bizi takvâ sahiplerine imam, önder kıl." (25/Furkan, 74)

"Rabbim, bana hikmet ver ve beni salihler arasına kat." (26/Şuarâ, 83)

"Rabbimiz, biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik. Fakat onlar bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz, onlara iki kat azab ver. Onları büyük bir lanete uğrat." (33/Ahzâb, 67-68)

"Rabbimiz, bizi ve bizden önceki mü'min kardeşlerimizi bağışla. Kalbimizde mü'minlere karşı kin bırakma. Rabbimiz, şüphesiz sen şefkatlisin, merhametlisin." (59/Haşr, 10)

"Rabbimiz, sana güvendik, sana yöneldik. Dönüş sanadır. Rabbimiz, bizi, inkâr edenlerle deneme. Bizi bağışla. Doğrusu sen güçlü olan, hakîm olansın." (60/Mümtehine, 4-5)

"Rabbimiz, nurumuzu tamamla. Bizi bağışla. Doğrusu Senin her şeye gücün yeter." (66/Tahrîm, 8)

"Rabbim, beni, anamı, babamı, mü'min olarak evime gireni, mü'min erkek ve kadınları bağışla. Zâlimlerin de sadece helâkini artır." (71/Nuh, 28)

"Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur. Şüphesiz Sen işitensin, bilensin." (2/Bakara, 127)

Rasûlullah (s.a.s.)'ın Hayatında Duâ

Rasûlullah (s.a.s.) 'ın hayatına baktığımız zaman, duanın onun hayatının her noktasına serpiştirilmiş bir eylem olduğunu görüyoruz. Dua, onun hayatında âdeta

bir hayat tarzına dönüşmüştür. O, yatarken, kalkarken, yemekten sonra, tuvalete girerken ve çıkarken, elbise giyerken ve çıkarırken, bineğe binerken, hasta iken, sıhhatli iken, sefere çıkarken, seferden döndükten sonra, sevinçli ve üzücü olaylar karşısında, namazın içinde, namazdan sonra, bir cenaze esnasında, birinin yeni elbise giydiğini gördüğünde, evden çıkarken, eve girerken, hoşuna giden bir mal gördüğünde, belâya uğrayanları gördüğünde, gök gürültüsü işitkiğinde... Bunlar gibi daha hayatın bir çok alanında dua ile iç içe yaşıyordu. Ruhun gıdasının dua olduğundan O, ruhunu gıdasız bırakmıyordu.

Şimdi Peygamberimiz'in genel olarak yaptığı dualardan örnekler verelim:

"Allah'ım! Ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten, fayda vermeyen bilgiden ve kabul olunmayacak duadan sana sığınırım." (Tirmizî, Nesâî)

"Allah'ım! Bize dünyada da bir hayır, ahirette de bir hayır ver. Bizi cehennem azabından koru." (Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud)

"Allah'ım, dinimi doğru kıl; o benim işlerimin ismetidir. Dünyamı da doğru kıl; hayatım onda geçmektedir. Âhiretimi de doğru kıl; dönüşüm orayadır. Hayatı benim için her hayırda artma (vesilesi) kıl. Ölümü de her çeşit şerden (kurtularak) rahata kavuşma kıl." (Müslim)

"Allah'ım, yeterince helâlinden vererek beni haramından koru. Lutfunla ver. Başkasına muhtaç etme." (Tirmizî)

"Allah'ım! Aczden, tembellikten, korkaklıktan, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlıktan, cimrilikten Sana sığınırım. Keza, kabir azabından da Sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden de Sana sığınırım." (Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvud)

"Ey Rabbim, hatamı, bilmezliğimi, bütün işimdeki israfımı ve Senin, benden daha iyi bildiğin kusurlarımı ört. Ey Allah'ım, hatalarımı, bilerek ve bilmeyerek yaptığım kusurlarımı ve şaka şeklinde olan eksiklerimi ve bende olan bütün kusurları affet. Ey Allah'ım, benim peşin, açık ve gizli yaptığım her şeyi affet. Önce yaptıran ve sonra bıraktıran Sensin. Sen her şeye kadirsin." (Buhâri, Müslim)

"Ey Allah'ım! Ben Senden doğru yolu, takvâyı, iffet ve istiğnâyı (insanlara muhtaç olmamayı) dilerim." (Müslim, Tirmizî)

"Ey Allah'ım! Sana teslim oldum. Sana inandım. Sana dayandım. Sana döndüm. Senin kudretinle mücadele ettim. Ey Allah'ım, beni saptırmaman için"

Senin kuvvet ve şerefine sığınırım. Senden başka ilâh yoktur. Sen, ölmeyen dirisin. Cinlerle insanlar ise hepsi ölüme mahkûmdurlar." (Müslim)

"Ey Rabbim! Bana yardım et; aleyhime yardımda bulunma. Beni muzaffer kıl; başkasını bana muzaffer kılma. Benim için düşmana tuzak kur; aleyhime tuzak kurma. Beni doğruya yönelt ve hidâyeti bana kolaylaştır. Taşkınlık gösterene karşı bana yardım et. Ey Rabbim, beni, Seni çok zikreden, Sana çok şükreden, Senden çok korkan, Sana çok itaat eden, Sana karşı huşû ve tevâzûda bulunan, Sana çok çok dönüp yalvaran kul eyle. Ey Rabbim, tevbemi kabul et. Günahımı yıkayıp temizle. Duamı kabul et. Hücetimi sâbit kı. Lisanıma doğruluk, kalbime hidâyet ver. Kalbimin kirini gider." (Tirmizî, Ebû Dâvud)

"Ey Allah'ım, Seninle günahlarımız arasında perde olmak üzere haşyet ihsan et. Cennetine ulaştıracak itaat ve ibâdeti nasip kıl. Dünya musibetlerini bize kolaylaştıracak yakînî iman (kesin inanç) ver. Hayatımız boyunca kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden bizi faydalandır. Öldükten sonra da onların yaptıklarından faydalanmamızı devam ettir. İntikamımızı yalnız bize zulmedenlere karşı kıl. Bize düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Dinimizde bizi musibete uğratma. Dünyayı, yönelip de meşgul olduğumuz şeylerin en büyüğü kılma. Bilgimizin de son noktası dünyadan ibaret olmasın. Başımıza da şefkat ve merhametten yoksun kimseleri musallat etme!" (Tirmizî)

"Ey Allah'ım! Bana öğrettiğin şeylerden beni faydalandır. Faydalı olacak şeyleri bana öğret ve ilmimi arttır. Her hal üzerine hamd Allah'a mahsustur. Cehennemliklerin hal ve sıfatlarından Allah'a sığınırım." (Tirmizî)

"Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalbimi, dininin üzerinde sâbit kıl." (Tirmizî)

"Allah'ım, Senden dünya ve âhirette âfiyet istiyorum." (Tirmizî)

"Ey Allah'ım, Senden her işte sebât, takvâyâ azîmet, nimetine şükür, güzel ibâdet, doğru bir lisan ve temiz bir kalp dilerim. Senin bildiğin bütün şeylerden sana sığınırım. Senin bildiğin hayrı diler ve Senin bildiğin günahlardan Sana sığınırım. Muhakkak ki, Sen bütün gizli olanları çok iyi bilensin."

"Ey Allah'ım, bana Seni sevmeyi ve sevgisi Senin nezdinde bana faydalı olacak kimseleri sevmeyi nasib et. Ey Allah'ım, sevdiğim şeylerden bana verdiklerini Senin sevdiğin hususlarda kullanmakta bana kuvvet ver. Ey Allah'ım, sevdiğilerimden alıp götürdüğün şeyleri de, Senin sevdiğin hususlarda (faydalı olmak için) bana kuvvet ver." (Tirmizî)

"Ey Allah'ım, tembellikten, fazla ihtiyarlıktan, günah işlemekten, borçlanmaktan, kabir imtihanından ve azabından, ateşin fitnesinden ve azabından Sana sığınırım. Yine, zenginlik fitnesinin şerrinden ve mesih deccal fitnesinden sana sığınırım." (Buhâri, Müslim)

"Ey Allah'ım, hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıka. Beyaz elbisenin kirini temizlediğin gibi kalbimi hatalardan temizle. Doğuyu batıdan uzaklaştırdığın kadar beni de hatalardan uzak kıl." (Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud)

"Ey Allah'ım, işlediğim ve işlemediğim amellerimin şerrinden Sana sığınırım." (Müslim, Ebû Dâvud)

"Ey Allah'ım, kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve menîmin şerrinden Sana sığınırım. (Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvud)

"Ey Allah'ım, fakirlikten, (hayır ve tâat) azlığından ve zilletten Sana sığınırım. Birine zulmetmekten ve zulme uğramaktan da Sana sığınırım." (Ebû Dâvud, Nesâî)

"Ey Allah'ım, şikaktan (hakka karşı koymaktan), nifaktan ve kötü ahlâktan Sana sığınırım. Ey Allah'ım, Sana açlıktan sığınırım; Çünkü o, insandan ayrılmayan çok kötü bir şeydir. Hıyanetten de Sana sığınırım; Zira o, görünmeyen kötü ve gizli bir günahtır." (Ebû Dâvud, Nesâî)

"Ey Allah'ım, rahmetini niyaz ederim. Bir an bile beni nefsimle baş başa bırakma. (Din ve dünyaya ait) bütün işlerimi ıslah et. Senden başka bir ilâh yoktur." (Ebû Dâvud)

"Allah'ım, ben nefsime çok zulmettim. Günahları da ancak Sen mağfiret edersin. İlâhî katından bir mağfiretle beni affeyle. Şüphesiz ki Sen çok mağfiret edici ve pek merhametlisin." (Buhâri, Müslim)

"Allah'ım! Gücümün zayıflığını, tâkatimin ağırlığını, insanlar arasında horlanmamı Sana şikâyet ederim. Sen, merhamet edenlerin en merhametlisisin. Sen mustaz'afların Rabbisin. Sen, benim Rabbitsin. Beni kime havâle ediyorsun? Uzakta olup bana hücum edene mi? Yahut işlerimi kendisinin eline verdiği düşmana mı? Eğer Senin, üzerimde gazabın yoksa gerisine aldırmam. Yalnız, âfiyetin, benim için daha geniş ve daha elverişlidir. Karanlıkların kendisiyle aydınladığı, dünya ve âhiret işlerinin kendisiyle düzeldiği vechinin nuruna sığınırım. Gazabının üstüme gelmesinden, öfkenin bana inişinden Sana sığınırım. Rızânı alana kadar eşiğine yüz sürmeye râzıyım. Güç ve kuvvet yalnız Senin

elindedir." (Rasûlullah'ın Tâîf'ten taşlanarak dönerken yaptığı dua; İbn Hişam, Sîre II/29-30).

- 1- Hasan Eker, Dua Bilinci, Denge Y. s. 13-15
- 2- S. Yıldırım, Kur'an'da Ulûhiyet, s. 319-320
- 3- Hasan Eker, a.g.e. s. 17 vd.
- 4- Abdullah Aymaz, Psikolojik ve Sıhhi Açıdan İbadet, s. 72
- 5- Alexis Carrel, Dua
- 6- Ali Şeriati, Dua, s. 61-62
- 7- Ali Şeriati, a.g.e. s. 156
- 8- a.g.e. s. 170
- 9- Hasan Eker, a.g.e. s. 48 vd.
- 10- Mustafa İslâmoğlu, Akit, 7. 2. 2000

İstiâne (Dua) İle İlgili Ayet-i Kerimeler

A- DUA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

- a- Dua etmek: A'raf, 55-56, 205-206; Ra'd, 14; Kehf, 28; Secde, 16; Mü'min, 60.
- b- Duada Aşırı Gitmekten Sakınmak: A'raf, 55, 180, 205; Taha, 8.
- c- Duanın, Allah'ın Güzel İsimleriyle Yapılması: A'raf, 180; İsra, 11; Taha, 8.
- d- Allah, Duaları Kabul Eder: Bakara, 186; Şura, 26.
- e- Beddua: İsra, 11.

B- BAZI DUALAR

- a- Hidayet İçin Dua: Fatiha, 5-7; Bakara, 128-129; Al-i İmran, 8, 53, 193; Yusuf, 101.
- b- Hayırlı Nesil İçin Dua: Bakara, 128-129; Al-i İmran, 38-41; A'raf, 189; İbrahim, 40; Furkan, 74; Ahkaf, 15.
- c- Tevbenin Kabulü İçin Dua: Bakara, 128, 199, 285-286.
- d- Günahların Affı İçin Dua: Al-i İmran, 16-17, 193; İbrahim, 41; Furkan, 65.
- e- Allah'ın, Azaptan Koruması İçin Dua: Bakara, 201; Al-i İm. 16, 191-192; Furkan, 65.
- f- Kıyamet Gününde Selamet İçin Dua: Al-i İmran, 194; Şuara, 87-89
- g- Yıldırım Çarpmasına Karşı Dua: Ra'd, 13.
- h- Salihlerle Dostluk İçin Dua: Şuara, 83; Neml, 19.
- i- Allah'tan Hayır İstemek: Şuara, 84.
- j- Allah'tan Cennet Nimeti İstemek: Şuara, 85; Hadid, 21.
- k- Allah'ın Salih Amel Nasip Etmesi İçin Dua: Neml, 19; ahkaf, 15.
- l- Sahabenin Binek ve Yol Duası: Zuhurf, 13-14.
- m- Allah'ın Şükür Nasip Etmesi İçin Dua: Neml, 19.
- n- Etmesi İçin Dua: Neml, 19.
- o- Yağmur Duasında İstiğfar Etmek: Nuh, 10-12.
- p- Meleklerin Mü'minler İçin Duası: Mü'min, 7-9; Şura, 5.
- q- Nuh a.s.'ın Mü(minler İçin Duası: Nuh, 28.
- r- Peygamberimiz'e Salevat Getirmek: Ahzab, 56.
- s- Tebliğde Etkili Söz İçin Musa a.s.'ın Duası: Taha, 24-28.
- t- Allah'tan İlim İstemek: Taha, 114

- u- Gücün Dışında Birşeyle Veya Unutmaktan Dolayı Allah'ın Sorumlu Tutmaması İçin Dua: Bakara, 286.
- v- Allah'ın Rahmetini İstemek: Bakara, 218, 286; Al-i İmran, 8, 159; A'raf, 23, 149, 151; Yunus, 86; İsra, 24, 28, 57; Kehf, 10; Enbiya, 83; Mü'minun, 109, 118; Neml, 19; Zümer, 9; Mü'min, 7
- y- Kafirlerle Karşı, Allah'ın Yardımını İstemek: Bakara, 286; Enfal, 45; Yunus, 85-86; Mü'min, 56; Mü'mtehine, 5.

İstiâne (Dua) İle İlgili Bazı Hadis-i Şerif Kaynakları

Buhari, Tevhid 35; Teheccüd 14; Deavat 13, 21, 22, 50, 67; Cihad 31; Tevhid 9, 31; Mezalim 9; İstiska 21.

Müslim, Salat 215; Salatül Müsafirin 166; Zıkr 7, 44, 86, 88, 92.

Tirmizi, Deavat 3, 6, 10, 11, 59, 66, 79, 80, 99, 112, 115, 118, 126, 138, 139, 145, 149; Salat 46, 352; Birr 7, 50; Cennet 2; Cehennem 9; Cum'a 64.

Nesai, Sehv 48.

İbn Mace, Dua 1, 8, 11.

Ebu Davud, Edeb 105; İlim 13; Salat 35, 152, 172, 311, 358, 361, 362, 363, 364; Cihad 41.

Kütüb-i Sitte Muh. Terc. Ve Şerhi, İbrahim Canan, Akçağ Y. c. 6, s. 513-551

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

- 1- Hadislerle Kur'an Tefsiri, İbni Kesir, Akçağ Y. C. 2, s. 93-107
- 2- Tefsir-i Kebir, Fahreddin Razi, c.1, s. 354-358
- 3- Hak Dini Kur'an Dili, Muhammed Hamdi Yazır, Yenda Y. c. 1, s. 99-118
- 4- Şifa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c.1, s. 69-73
- 5- Fi Zılali'l- Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1, s. 42-45
- 6- Tefhimü'l Kur'an, Mevdudi, İnsan Y. c. 1 s. 41-42
- 7- Kütüb-i Sitte Muh. Terc. Ve Şerhi, İbrahim Canan, Akçağ Y. c. 6, s. 513-551
- 8- İslâm Ansiklopedisi, T. Diyanet Vakfı Y. c. 9 s.529-539
- 9- İslâm Ansiklopedisi, Şâmil Y. C. 1 s. 417-419
- 10- Kur'ani Araştırmalar, Mutahhari, Tuba Y. s. 135-139
- 11- Rasûlullah'ın İslam'a Davet Metodu, Ahmed Önkal, Konya Kitapçılık Y. s. 219-221
- 12- Kur'an'da Tevhid Eğitimi, Abdullah Özbek, Esra Y. s. 36-47
- 13- Kur'an'da Tevhid, Mehmet Kubat, Şafak Y. s. 242-243
- 14- Kur'an'da Uluhiyet, Suad Yıldırım, Kayıhan Y. s. 225-226; 227-229; 319-321
- 15- Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 451-454
- 16- Sorularla Fatiha Suresi, Zabit Ali Durmuş, Ali İçipak, Yenda Y. S. 157-170
- 17- Fatiha Üzerine Mülahazalar, Hikmet Işık, Nil Y. S. 183-185
- 18- Psikolojik ve Sıhhi Açından İbadet, Abdullah Aymaz, Çağlayan Y. s. 72-78
- 19- Kur'an'da İbadet Kavramı, İsmail Karagöz, Şule Y. s. 31-33
- 20- İbadet mi, Ayin mi? Mustafa Karataş, Dersaadet Y. s. 167-169
- 21- İman ve Tavr, Beşir Eryarsoy, Şafak Y. s.324-329
- 22- Sorularla Tevhid ve Akaid, Mehmed Alptekin, Saff Y. s. 165-170; 191-204
- 23- İbadet, Yusuf El Kardavi,
- 24- Risale-i Nur'dan Vecizeler, Şaban Döğen, Gençlik Y. s. 356-359
- 25- Unutulmaz Sözler ve Nükteler Antolojisi, Mehmet Dikmen, Cihan Y. s. 65-68
- 26- Düşünceler, S. Gündüzalp, A. Suad, Zafer Y.

- 27- İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu, Muhammed İkbal, Bir Y. s. 129
- 28- İlmin Işığında İslamiyet, Arif A. Tabbara, Kalem Y. s. 215-219
- 29- Tevhid'in Hakikatı, Yusuf El-Kardavi, Saff Y. s. 70-75
- 30- Esenlik Yurdunun Çağrısı, Celaledin Vatandaş, Pınar Y. s. 148-158
- 31- Fatiha Suresi ve Türkçe Namaz, Sait Şimşek, Beyan Y. s. 50-55
- 32- İnanç ve Amelde Kur'ani Kavramlar, Muhammed El-Behiy, Yöneliş Y.s. 181-185; 220-222
- 33- Esmâ'ül Hüsna Şerhi, Ali Osman Tatlısu, Yağmur Y. s.125-127
- 34- Ayet ve Hadislerde Esmâ-i Hüsna, Metin Yurdagür, Marifet Y. s. 161-163
- 35- Esmâ'ül-Hüsna Şerhi, M. Necati Bursalı, Erhan Y. s. 187-188
- 36- Onun Güzel İsimleri M. Nusret Tura, İnsan Y. s. 90-92
- 37- Esmâ'ül-Hüsna Afifüddin Süleyman Tilimsani, İnsan Y.68-70
- 38- Esmâ-i Hüsna'dan Esintiler, Sadettin Kaplan, Marifet Y. s. 91-92
- 39- İslam Nizamı, Ali Rıza Demircan, Eymen Y. c. 1, s. 240-245; c. 2, s. 201-217
- 40- Hak Yolda Yürürken (Davet İçin Yol Azığı), Mustafa Meşhur, Fecr Y. s. 145-153
- 41- İslam Akaidi, Ahmet Lütfi Kazancı, Marifet Y. s. 273-280
- 42- Yeni İslam İlmihali, Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Y. s. 86-88
- 43- Dua, Ali Şeriati, Birleşik Dağıtım, Ankara Y.
- 44- Dua, Ali Şeriati-Alexis Carrel, Birleşik Y.
- 45- Dua, Alexis Carrel, Yağmur Y.
- 46- Dua Bilinci, Hasan Eker, Denge Y.
- 47- Kur'an-ı Kerim'e Göre Dua, Mehmet Soysaldı, Yeni Ufuklar Neşriyat
- 48- Kur'an'da Dua, Şadi Eren, Işık Y.
- 49- Kur'an'da Dua, Mehmet Soysaldı, Şûle Y.
- 50- Kur'an'da Dua, Harun Yahya, Vural Y.
- 51- Kur'an-ı Kerim'deki Dualar ve Ortamları, Yalçın İçyer, Denge Y.
- 52- Din ve Düşünce Açısından Dua, Adil Bebek, Rağbet Y.
- 53- Dua, E. Nigâr Atasoy, Şahsi Basım
- 54- Dua, İsmail Çetin, Dilâra Y.
- 55- Dua ve Tevhid, İbni Teymiyye, Pınar Y.
- 56- Dua ve Yakarış, Hasan El-Benna, İslamoğlu Y.
- 57- Duaların Esrarı, Ayhan Yalçın, Çelik Y.
- 58- Dua Üzerine Düşünceler, Sadık Kılıç, Nil A.Ş.
- 59- Dua ve İbadetler, Heyet, Fazilet Neşriyat
- 60- Dua Ayetleri ve Rasulullah'ın Öğrettiği Dualar, Süleyman Fahir, Eser Neşriyat
- 61- Dua ve Zikir, Ahmed Hulusi, Kitsan Kitap Kırtasiye
- 62- Duayı Yaşamak, Necmettin Şahiner, Pınar Y.
- 63- Duanın Adabı, Abdülkadir Dedeoğlu, Osmanlı Y.
- 64- Dualar, Emine Şeyma, Sezgin Neşriyat
- 65- Dualar ve Faziletleri, Yusuf Tavaslı, Tavaslı Y.
- 66- Dualar ve Zikirler, Ramazanoğlu Mahmud Sami, Erkam Y.
- 67- Dualar ve Zikirler, Ahmet Lütfi Kazancı, Tuğra Y.
- 68- Dualarımız (Günlük Hayatımızda), Ahmed Şahin, Cihan Y.
- 69- Dua Demetleri Şifa Hazineleleri, Süleyman Demir, Demir Kitabevi
- 70- Dua Demetleri Şifa Hazineleleri, Osman Salih Dalcı, Şelale Y.
- 71- Dua Ediyorum, M, Yaşar Kandemir, Damla Y.
- 72- Dua Hazinesi, Mustafa Ertuğrul, Sağlam y.
- 73- Dua Kitabı, Abdülkadir Dedeoğlu, Osmanlı Y.
- 74- Dua Mecmuası, M. Fethullah Gülen, Nil A. Ş.
- 75- Dua Mecmuası, Arif Pamuk, Pamuk Y.
- 76- Hz. Peygamber Dilinden Dualar ve Tefsiri, Ali Akpınar, İttifak Kültür Serisi Y.
- 77- Açıklamalı Büyük Dua Mecmuası, Süleyman Ateş, Kılıç Kitabevi Y.
- 78- Allah'a Nasıl Dua Etmeliyiz?Sevim Asımgil, Furkan Basım Yayın
- 79- Peygamber Efendimiz'in Öğrettiği Dualar, Zikirler, İmam Nevevi, İslami Neşriyat

Ve âhıru da'vânâ eni'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemin:
Dâvâmızın sonu âlemlerin Rabbi Allah'a hamdetmektir.

Sûbhanek Allahümme ve bihamdike ve eşhedû en la ilahe illa ente vahdeke la Şerike leke ve Estağfiruke ve etûbû ileyk.

—Derleme— Ebu Abdulmûmin Tekin. bin Muharrem. el-Kayseri

—E-Mail— dayioglu@hotmail.com

—E-Mail— tekin_mihci@hotmail.com

— BELGIQUE — 2003 - 2013 —

<https://www.facebook.com/tekin.mihci>

<https://www.facebook.com/groups/islami.e.Kitap.indir/files/>

<https://www.facebook.com/groups/Tevhid.Selefi.Daveti/files/>

<https://www.facebook.com/groups/129830423826445/files/>

<http://tevhiddersleri.com/>

<http://ebumuaz.blogspot.com/>

<http://www.ehlieser.tr.gg/>

<http://www.islamhouse.com/>

<http://islamqa.info/tr>

<http://tevhidvesunnet.com/>

<http://www.davetulhaq.com/tr/index.php>

<http://www.tevhididavet.com/>

<http://www.tevhidyolcusu.com/>

<http://islamiekitap.blogspot.be/>

<http://ilimehli.blogspot.be/>

<http://www.sahihhadisler.net/>

